DR. KARLO WILK:

MODERNI SVETAC

IZDAO
GLASNIK SV. FRANJE.

Dr. KARLO WILK:

MODERNI SVETAC

HRVATSKI IZDAO
GLASNIK SV. FRANJE U ZAGREBU.

U ZAGREBU 1918.
TISKARA C. ALBRECHT.

Na podnesak od 26. siječnja 1918. podijeljuje se velečasnom ocu Ferdinandu Krčmaru od strane ovoga Provincijalata zatraženi „Imprimatur“ za tisak djela „Moderni Svetac.

U Zagrebu, dne 27. siječnja 1918.

otac Rafael Rodić,
provincijal.

ORDINARIATUS ARCHIDIOECESIS ZAGREBIENSIS.

Nr. 1051.

NIHIL OBSTAT.

Dr. Rudolphus Vimer,
censor.

IMPRIMATUR.

Datum Zagrebiae, die 7. Februarii 1918.

Dr. Dominicus Premuš, m. p.
Cons. Epp.

ČITATELJU!

Ova će te knjižica upoznati s jednim od najmilijih svetaca! Neka će poglavlja nesumnjivo biti melem za potištena srca. Zato smo je štampali.

Uredništvo Glasnika sv. Franje,
Zagreb.

Što je moderno? Savremeni najmlađi i najnoviji smjer u umjetnosti, u književnosti i u socijalnome životu.

Najmlađi i najnoviji duh današnjega svijeta je — franjevački. Znamenita je pojava što, već unatrag trideset godina raste u svim slojevima pučanstva oduševljenje za sv. Franju asiškoga, i to ne samo kod katolika, već napose kod protestanata. Muževi kao Adolf Harnack, Sabatier, Henrik Thode nijesu katolici, ali veoma štuju asiškoga Patrijarhu. Henrik Thode ga nazivlje „glasnikom novoga, pomlađenog svijeta", a na pobudu Sabatiera utemeljilo se u Asizu po primjeru njemačkoga „Goetheova društva" „Franjino društvo". Članovi su ovoga društva muževi, koji najrazličitije misle o vjeri i Crkvi. Dapače, Franju proučavaju ne samo učenjaci, nego i slikari, pjesnici i glazbenici.

Kako da si to rastumačimo? U koliko Franjo asiški zaslužuje naslov, „moderni svetac"? Ova knjiga želi odgovoriti na to pitanje. Ona prikazuje odnošaj sveca prema nazorima današnjih ljudi osobito gledom na vjeru i društvene prilike. Ova knjiga ne kani točno opisati život Franjin, zato ne istražuje, da li se

koji događaj zbio ove ili one godine ili dana; nije napisana za strukovnjake, nego za sve, koji rado čitaju te su se bar donekle izobrazili. Društvenim vođima poslužit će knjiga kao osnova za društvena predavanja.

SADRŽAJ.

Novo doba i nova vjera.

iijedan događaj novoga vijeka nije tako moćno utjecao na svijet kao francuska revolucija od god. 1789. Stotine i stotine godina stare ustanove (crkveni redovi i zavodi) raspale su se, a tadašnji francuski kralj morade na stratištu krvlju svojom blagosloviti onu slobodu, koju je narod oteo silom. Sloboda! orilo se onda pariškim ulicama i po cijeloj Francuskoj. Susjedne su zemlje poprimile taj poklik i pronijele ga diljem Evrope, diljem cijele zemlje.

Sloboda! lijepa riječ, ali riječ, koja se dade različito tumačiti. Sloboda znači osloboditi se okova ili bez smetanja djelovati. Zar neograničena? Sigurno ne. Čovjek je društveno biće, te je vezan i ovisan o koječemu; nije dakle potpuno slobodan. Ovako uči kršćanstvo i naš um. Drugačije uče neki moderni ljudi. Njima znači sloboda: ne imati nikakvih granica, ne zavisiti ni od koga. Pristaše toga shvaćanja kažu: kad se ova nezavisnost ne bi dala uvijek provesti i ostvariti u državnomu životu, da se ona ima bezuvjetno provesti u pitanjima, koja se tiču vjere i nazora o svijetu i životu. U ovima

je čovjek autonoman (samostalan), svoj gospodar, sam sebi pravilo i najviši sudac. Tako uči današnji radikalni vjerski liberalizam i tako zvana slobodna misao. Dakako, da mnogi od ovih slobodnomislioca niti ne znaju, kako je zamašna nauka, koju hoće da zastupaju. Oni misle da su slobodnomislioci odmah, čim odlučno pobijaju syllabus[1] i index[2]. Ali njihov nauk krije uistinu čitav niz dubljih pogibeljnijih misli. Vođi njihovi nastoje oživotvoriti ove misli tako, da maknu crkveni autoritet (ugled), da izbace utjecaj Crkve iz javnoga života, da prepriječe i svaki utjecaj kršćanstva. Slobodnomislioci rado se nazivlju „slobodni kršćani“ ali se uistinu svojom naukom odriču Krista i njegova Evanđelja*.

[1] Syllabus = popis po Crkvi osuđenih krivih nauka
[2] Index = popis po Crkvi osuđenih zlih knjiga.
* To priznaju i protestanti. Kada su u Münchenu slobodnomislioci sve odvažnije napadali vjeru, upraviše župnici tamošnje evangeličke općine na javnost po pročelnicima potpisani oglas. Dokumenat bude štampan u „Münchener Neuesten Nachrichten“, Sonntagsausgabe Nr. 519 (1910). Tu se kaže „Pokret je slobodne vjere upravljen doduše u prvom redu protiv katoličke Crkve, ali on ne manje pobija kršćanstvo uopće u svakom obliku, tako da je to uznemirilo i zbunilo i duše naše općine. Njihov je cilj zasnovati novu nekršćansku vjeru, kako to otvoreno priznavaju njihovi vođi hvaleći se mjestimice sami svojim neznaboštvom. Oni su navijestili rat do uništenja vjeri u živoga Boga u Isusa Krista našega Gospoda i Spasitelja.“

Po ovom je novom shvaćanju čovjek u svom mišljenju slobodan i autonoman. Tako je učio njemački filozof Kant († 1804) usmeno svoje slušatelje na sveučilištu u Königsbergu, a pismeno u svojoj knjizi. „Kritik der reinen Vernunft“. Zapravo nije Kant time iznio nove nauke. Tih je misli već bio pun zrak. To su misli tako zvanih prosvjetitelja 18. stoljeća, onih muževa, čiji su spisi pripravili veliku francusku revoluciju. Kant je ovim mislima dao tek znanstveni oblik i osnov. Odonda su „autonomija“ i „slobodna misao“ geslom slobodnih mislilaca. Dakako da uzalud čekamo da nam se pobliže razjasni i obrazloži ova „sloboda“. Po Kantu se ona sastoji u tomu, da se mišljenje i spoznaja čovjeka ne ravnaju po stvarima i bićima, već treba da biva obratno: stvari i bića se imaju ravnati po spoznaji čovjekovoj. Ova rečenica je posve kriva i izopačena. Ipak je jasno, da je dvaput dva četiri ne zato, jer tako Kant misli, nego zato što je uistinu tako, neovisno dakle od Kanta. Svakako ne bi ni bilo probitačno množiti drugačije. Isto tako je jasno, da pisac, koji želi pisati o kakvom historijskom

događaju, mora najprije proučiti predaju t. j. tako zvana historijska vrela, a onda se ravnati po njima. Može li on samovoljno preinačiti, te pisati povijest, kako se njemu sviđa i kako on o tome misli? Ta mogao bi; ali onda to ne bi bila više povijest, već maštanje. Nema dakle slobode u mišljenju. Spoznaja i mišljenje su vezane na stalne zakone i samo su u okviru ovih zakona slobodne.

Kant i njegovi sumišljenici ne zaustavljaju se ovdje, nego idu dalje i uče „Čovjek je autonoman i slobodan i u svom moralnom životu i djelovanju". Ovdje se vidi opasnost slobodnoga mišljenja, jer to nije više bezazlena ideja kakvoga naučnjaka, koji študira u svojoj sobici, to je revolucija protiv Crkve i kršćanstva. Izvan mene — vele — nema istine; istina je u meni. Drugim riječima: samo je ono istinito i dobro, što ja sam dobrim i istinitim spoznajem. Po tom se vladam. Dakle, ja sam sam sebi najviši sudac. Nikoji autoritet na svijetu nema pravo obvezati me, da nešto smatram dobrim i istinitim, da to vjerujem i da prema tome postupam. Zato je čovjek također slobodan i nezavisan i od samog Boga. Ovdje prelazi težnja za veličinom u ludilo. Moderni čovjek nije više čovjek, on je „nadčovjek", on je bog sam. Nietzsche

veli ovako. „Kršćanstvo zovem velikim prokletstvom, velikom nutarnjom pokvarenošću, besmrtnom sramotom čovječanstva". A dalje „Vi, nadljudi, ovaj Bog bijaše najveća pogibao za vas. Istom otkako on leže u grob, vi ste opet uskrsnuli Tek sad će doći podne našega dana, tek sad će biti nadčovjek — gospodar. Braćo, razumijete li ovu riječ? Vi ste se uplašili: zar vam srce spopada nesvijest? Zija li vam ovdje ponor? Laje li vam pakleno pseto? Hajde! Ustanite vi nadljudi! Ustani nadčovječe! Sad se tek javlja budućnost čovjekova. Bog umrije: a sad treba, — da žive nadčovjek". (Tako govoraše Zarathustra; W. W. VI. 417 sl.). Na mjesto Boga, koji je umro, treba da dođe „nadčovjek" da on ubuduće bude Bog. Ovaj govor odaje ludilo. I doista je taj nesretni čovjek umro kao luđak, a grob njegov najozbiljnije sjeća na riječi „Čovječe, spomeni se, da si prah i da ćeš se u prah pretvoriti!"

Mnogi slobodnomislioci, a i sam Kant, ne zapadaju u ovakve psovke. Mnogi ipak kao da vjeruju da ima Bog. Misao je na Boga čovjeku prirođena i ne da se ničim iskorijeniti. Dakako da opet kažu: vjerujem samo ono, što vidim. To je načelo „dogma" slobodnoga mišljenja. No Bog je nevidljiv i zato ga ne možemo spo-

znati: drugim riječima, spoznaja, razum nemaju s vjerom u Boga ništa zajedničkoga. Prema tome slobodni — mislilac nije uvjeren da ima Bog. Njegova vjera nije stvar razuma, već neko čuvstvo, što se ne da pobliže opisati, neka tajanstvena čežnja i težnja duše za srećom neki zahtjev za Bogom, koji bi jedini mogao da zadovolji čeznuće za srećom; koji bi zato morao opstojati. Ukratko: vjera čovjeka, koji slobodno misli, je vjera čuvstva. Dužnosti prema tome Bog nema. Svakako udobna vjera!

Ali ako je vjera isključivo čuvstvo, onda je ona promjenljiva i različita kao i čuvstvo. Po tom — prema mnijenju slobodnomislioca — niti ne postoji niti može postojati jedna jedina prava vjera. Sve su vjere jednako dobre, u koliko odgovaraju težnji za srećom i zahtjevu srca za Bogom, pa se moraju prema tome razumjeti i tumačiti.

U najnovije su se vrijeme i s katoličke strane za to savjesno pobrinuli tako zvani „moderniste". Moderniste su slobodni — mislioci. Njihova vjera, koju zovu katoličkom, jest vjera čuvstva. Načelo joj je: Vjerujem samo ono, što vidim. Ako se čuvstva, po mnijenju modernista, riječju izraze, onda nastaju „dogme". Dogme dakle nijesu nauka o vjeri, kako to uči katolička Crkva, nego su samo očitovanje čuvstva. Sedam sakramenata su simboli, (znakovi) kojima je svrha pobuđivati čuvstva. Krist nije Bog, nego samo čovjek. Čovječanstvo, koje uvijek traži pomoć, učinilo ga je malo pomalo Bogom. Čudesa poriču, osobito Kristovo uskrsnuće. Pored svega toga tvrde ovi modernisti, kao Loisy i pristaše, da su još katolici, pa su vrlo zamjerili Piju X., što je osudio njihove nazore u enciklici o modernizmu.

Vjera slobodnog — mislioca jest, opet velim, vjera čuvstva. Njezini sljedbenici nijesu samo Kant, Nietzsche, Loisy, nego i — kao preteča — sredovječni Franjo asiški, kako oni tvrde.

Autoritet i sloboda.

Je li sv. Franjo pristaša vjere čuvstva? Najprije pitajmo: da li je on priznavao autoritet u vjerskim pitanjima, dakle autoritet Crkve i njezine vrhovne glave, ili je bio sam sebi pravilo i najviši sudac? Čujmo njega samoga. „Brat Franjo i kojigod bude glavar ovoga reda obećaje poslušnost i poštovanje gospodinu papi Inocenciju i njegovim zakonitim nasljednicima, a sva druga braća treba da slušaju Franju i njegove nasljednike". (I. pravilo). U njegovoj oporuci čitamo svečanu zakletvu „kad bi me svećenici rimokatoličke Crkve i proganjali, bio bi uz njih, i uvijek ću ih častiti i poštivati kao gospodu i neću da vidim u njima grijeha, jer gledam samo Sina Božjega u njima".

Dakle Franjo je jasno priznao autoritet Crkve i njezinih zastupnika. Pa zar je još moderan? Zaslužuje li još naslov modernoga sveca? Ta je njegova odanost Crkvi u najvećoj opreci s modernim vjerskim nazorima.

Dopuštamo. Ali Franjo ipak ostaje moderan. To se danas vidi sve bolje: novo shvaćanje o slobodi je samo stvar mode i na oko mudrost, koja je samo zato mogla postati tako znatnom, što ugađa udobnosti ljudskoj. Ali to nije prava mudrost, jer kad bi se po njoj živjelo uskolebala bi svaki red. Umni muževi nekatolici, dà baš nekatolici, zahtijevaju, da se povratimo k crkvenom autoritetu. Knjiga protestanta Fr. W. Foerster-a „Autorität und Freiheit. Betrachtungen zum Kulturproblem der Kirche" (Verlag: Kösel, Kempten und München 1910) veoma je začudila svijet. Foersterova knjiga je tim znatnija, što je on bio u modernom metežu i prošao glavne bludnje slobodno - mislioca. Iskusio je na sebi samome, kako je potrebit autoritet. Ta je knjiga znatna za moderni svijet radi toga, što Foerster ne dokazuje iz sv. Pisma, nego se služi samo pukim ljudskim iskustvom*.

* Baš ova prednost je ujedno slaboća. Crkva nije nipošto samo ljudska, nego i Božanska ustanova, te samo zato ima pravo zapovijedati u onomu, što se odnosi na vjeru i ćudoređe. Takav autoritet ne da se osnovati na ljudskoj veličini, jer sve što dolazi od čovjeka je nesavršeno i treba da se usavrši. Crkva može dakle tražiti od čovjeka da joj se bezuvjetno pokorava, ne radi svojih ljudskih prednosti, nego samo radi nepogrješivosti, koja joj je od samoga Boga. Drugim riječima: Foerster do-

Novo shvaćanje slobode nikako ne podnosi autoriteta u vjeri. Foerster pak tvrdi da to znači: kratkovidnim i nevještim ljudima povjeriti najviša životna pitanja. Na svakome drugom polju vrijedi sud i izjava samo iskusnoga i vještoga čovjeka — jedino u vjeru može se miješati tko mu drago. A znamo, da većina ljudi nema ni znanja ni vrlina, koje bi ih mogle osposobiti da sami nađu pravu vjeru i da je drže. Mnogi ne pozna kako treba samoga sebe. Praktični život, izvršivanje zvaničnih dužnosti, ne dadu mu ni vremena da se osvijesti. Nadalje ne pozna bližnjega koliko treba. Foerster misli ovdje na dvije vrsti jednostranih ljudi. S jedne strane idealiste, koji nemaju smisla za zbilju, pa ljube čovjeka, jer ne poznaju njegovih slabosti i mana. S druge strane realiste oštrog oka, koji ne ljube bližnjega, jer su izgubili povjerenje u njega. Ni jedni ni drugi nijesu vrsni da si stvore pravi vjerski nazor o životu. Jedni ga grade na tlapnjama drugima nedostaje ljubavi. A na koncu nedostaje prosječnom čovjeku ni požrtvovnosti. A vjera ipak zahtijeva žrtve i borbu s nižim nagonima

duše dokazuje, kako je potrebit autoritet u vjeri, ali ne dokazuje, da taj autoritet može biti samo Krist i njegova Crkva. Međutim može svatko pa i katolik mnogo naučiti iz Foersterove knjige.

Dakle, završuje Foerster, čovjeka treba da vodi u vjerskim stvarima vođ, koji ima autoriteta. A tko može biti autoritet? Svakako neznanost, t. j. tako zvani znanstveni laički moral, moral slobodnomislilaca, koji ne zna Božje zapovijedi i hoće samo prirodnim razlozima učiniti čovjeka dobrim. U moralu je bezvjeraca mnogo zrno istine, ali to potječe od kršćanstva, a inače je pogibeljan. Prešuttmo Haeckel-a — i pomislimo na naučnjaka kao Oswald-a i Forel-a, koji zahtijevaše u ime znanosti, u ime tako zvane selekcije (pretpostavljenje zdravih bića bolesnim i nakaženim) da se iskorijene svi osakaćeni, neizlječivo bolesni i umobolni. Koje li ćudoredne podivljalosti, koji li gubitak baš najljepših najplemenitijih sposobnosti zadesili bi čovječanstvo, kad bi slušali savjete ovakve znanosti.

Ne, vjeru može zahtijevati od nas samo vjerski genij, koji premda poznaje zbiljski život i čovjekove slabosti, ipak ne gubi ljubavi. Najbolju spoznaju čovjeka, najveću ljubav prema čovjeku, gledao je svijet samo jedamput — u Kristu. Krist se ne vara u čovjeku. On znade, da će ga izdati, zatajiti i voditi na smrt. Njega ne može zavarati nikoji hosana. On trpi dokraja muku zapušten — a ipak se rastaje rije-

čima oproštenja i ljubavi. Ništa nije teže nego dobro poznati čovjeka i ljubiti ga. Tko shvaća svu teškoću upravo ove zadaće, taj će razumjeti, da je ovo dvoje mogao sjediniti samo Bog — čovjek*. Zato je Krist pravi vjerski autoritet za nas.

Ali autoritet Kristov zahtijeva, da se pokoravamo Crkvi. Tumačenje vjerske predaje, koja počinje od Krista, ne smije se prepustiti pojedinome čovjeku. Sveto Pismo je upravo poradi svoje uzvišenosti izvrženo krivome shvaćanju, što nam pokazuje povjesnica vjerskih sekta. Zato je potrebit autoritet, koji će tumačiti sv. Pismo, a taj autoritet je Crkva. Ovdje je Foerster u opreci nesamo sa slobodnim mišljenjem, nego i s protestantizmom, koji se doduše drži vrhunaravske objave, ali uči, da si pojedini kršćanin može sam tumačiti sv. Pismo. Ovaj moderni učenjak, komu ne može nitko poreći da je zaista obrazovan, vjeruje u taj članak kao svaki katolik i naglašuje, da Crkvu valja slušati tako krepko, kako je to činio moderni svetac sv. Franjo ašiški.

* Ovu savršenost zaista nalazimo u Krista samo kao u Boga — čovjeka. Ovdje Foerster veže, protiv svoje prvobitne namisli, božansko s čovječanskim. Sasvim odijeliti čovječansko od božanskoga nije moguće ni u Kristu ni u njegovo Crkvi.

Jest, katoličko shvaćanje opet postaje modernim. Vidimo, da je Crkva stara, ali ujedno moderna. Starina katol. Crkve ne opire se modernosti njezinoj. Ovi se pojmovi u njoj izjednačuju. A što vrijedi o Crkvi, vrijedi više manje i o njezinim svecima, a napose vrijedi o modernome svecu sv. Franji asiškome. Naročito prema znanosti zauzeo je sv. Franjo pravo stanovište. On nije bio neprijatelj znanosti; upravo on je naložio učenome Antunu padovanskome, da tumači bogoslovlje.*

Ali njemu nije bilo ni na kraj pameti da obožava znanost poput slobodnomislioca „Želim“ primjećuje u zapovijedi „da (uslijed tvojih predavanja) ne štetuje duh pobožnosti“. To bi bilo donekle nepovjerenje, ali ne prema sv. Antunu, koji ga nije ni zaslužio, nego prema smjeru onog doba, koje je gramzilo za znanošću i radi toga zaboravilo na unutarnju kulturu i na njegu unutarnjega čovjeka. U ovome pogledu nalikuju si 13. i 20. vijek. Danas je znanost za mnoge idol, nadčovječni genij, „koji na krilu ima otvo-

* Vjerski nazor o svijetu mora se oslanjati na znanost. Vjera prava ne smije da protuslovi nijednoj istini stroge znanosti, a drugo, ona se mora osnivati na nepobitnoj istini, koja dakako nije uvijek matematički očevidna, ali se dade sigurno dokazati i zato ima znanstvenu vrijednost.

renu knjigu istine, iz koje odgoneta sve zagonetke, a u ruci drži svjetlu baklju, kojom svijetli u najdublje ponore istraživanja, te rasvjetljuje sve, što bje tamno. Ovako si mnogi predočuju znanost". (Donat „Die Freiheit der Wissenschaft" S. 3. Fr.) Ali to je mišljenje krivo. Znanost nije drugo nego djelovanje čovječjega duha. Ona je dionica svih njegovih prednosti, najprije težnje za istinom, što joj podaje pravo na opstanak, ali je i dionica sviju slaboća, pa stoga nikad ne će steći takova ugleda, da joj moramo sve vjerovati i prema tome da Crkve ne trebamo.

Zato natrag k autoritetu Crkve, natrag katoličanstvu! Neka nam je primjer modernoga Sveca i ovdje uzorom! I doista se čini, da danas prodire stari katolički duh unatoč sviju neprijateljskih napadaja, kojima moderni napadaju katoličku Crkvu. Ne samo Foerster, nego i drugi osjećaju tako. Spomenut ćemo stanovište, koje je zauzeo protestantski predsjednik duhov. stola Dr. von Bezzel protiv liberalne teologije, koja poriče Božanstvo Kristovo. Ovaj postupak predsjednika raduje nas katolike. Spis, kojim opominje sebi podređeno protestantsko svećenstvo prekrasno svjedoči, kako svaka žilica srca ovoga muža bije za kršćanstvo i koliko mu je stalo, da

uzdrži vjeru u Božanstvo Kristovo u svojim svećenicima i u protestantskome puku Bavarske. I opet velimo: postupak Bezzelov je nehotično nasljedovanje i priznanje katoličkog načela o autoritetu.

Da danas se živahno pretresuje misao o sjedinjenju crkvi s Rimom. Anglikanski svećenik Dr. Spencer Jones piše u svojoj knjizi „England und der Heilige Stuhl" (Graz 1904. navodi Foerster str. 74. bilješka) „Rimski jasni članci vjere, njegovo vrhovno učiteljstvo i sigurno vodstvo, živahno je pitanje za anglikansku crkvu. Kod anglikanaca izbija nad vrhunaravskom vjerom osobno mnijenje pojedinca, a iščezava svaka vjera. Dugo se ne će moći uzdržati takav metež u anglik. crkvi, da bi se naime mogle snositi najveće opreke gledom na bitne istine vjere i toliko komešanje u nazorima kao što je sada.

Sve ove pojave potiču nas katolike, da što čvršće prionemo uz Crkvu i njene pastire, sv. Oca i biskupe. To nas ujedno tješi i bodri, da puni nade gledamo u budućnost. Uistinu je tako, kako piše engleski obraćenik Robert Hugh Benson u američkoj „Revue Atlantic Monthly" (prispodobi Revue Hebdomadaire od 8. listopada 1910.) Nije zgodno tvrditi, da će vjera budućnosti biti neka vrst pustog panteizma zadojena

tek nekim načelima morala u doba, kada u Francuskoj dolaze muževi kao Brunetière, Coppé Huysmans, Retté, Paul Bourget od slobodnog mišljenja na katolicizam. Nije zgodno to tvrditi kad Pasteur, najpopularniji učenjak novog doba, izjavljuje, da su mu sva znanstvena istraživanja sačuvala vjeru bretonskoga seljaka i da će mu daljnja istraživanja po svoj prilici dati vjeru bretonske seljakinje. Ne možemo to tvrditi danas, kada u Engleskoj protestantski profesor biologije, a u Glasgovu profesor grčkog jezika i najugledniji činovnik Velike Britanije, sva trojica na vrhuncu snage i ugleda, odlučno prelaze na rimsku vjeru. Nije pametno da to tvrdimo. kad se nedavno za njima poveo luteran, profesor povijesti u Halle-u (Rüvill); kada dva muža, koje brojimo među „tri najfinija duha Londona" brane katolicizam. Eto vidimo, gdje poslije triju vijekova obvezatnoga protestantizma velika katolička stranka odlučuje u engleskome parlamentu, što već dugo biva u Njemačkoj. Danas čuješ u Londonu, u toj staroj tvrđi protupapinstva, gdje govore ljudi na ulici, kad bi osjećali potrebu za vjerom, onda bi izabrali katoličku. Kada dolazi u London papinski legat, priređuju mu silne javne manifestacije katoličke vjere i pobožnosti. Nedavno smo gledali, gdje taj legat

uz glas zvonova i gruvanje topova slavno ulazi u Köln. Svuda se ponavljaju ovakovi događaji! „Tu nema bojazni, da će nestati vjere katoličke i prevladati panteizam".

A to se sve zbiva premda katolička Crkva zahtijeva poslušnost od svojih članova, jest upravo poradi toga, jer je stroga.

Ali, mogao bi tko pitati, zar je pored pokornosti, što je Crkva traži, još moguće da vjernici uživaju slobodu? Jest, moguće je, jer se autoritet i sloboda ne isključuju. To, što se čovjek povjeri vodstvu, opet uči Foerster, još nije osobno poniženje i robovanje, već nas to čini slobodnima i savršenima. Nema ropstva, koje bi bilo tako nedostojno duha kao ropstvo, kojemu se čovjek poda sam, kada voli vući za sobom lance vlastite bijede i vlastitih strasti, mjesto da se prepusti vještome vođu. Naprotiv, zar nije uvijek dobro djelovalo, kad se tko pokoravao autoritetu? Pomislimo samo na apostole, ove jednostavne galilejske ribare. Što su nekad apostoli postigli pokoravajući se Kristu?! Neka nam je to uvijek dokaz, kako se radi poniznosti i u posve jednostavnoj duši može razviti duboka spoznaja, a i vrhunaravni život.

Primjećujemo: što je učinila odanost Crkvi od Poverella asiškoga? Da je reformirao poput

mnogih iz svojega doba (n. p. kao P. Waldes), ne obazirući se i protiveći se autoritetu Crkve, reforma bi se njegova izgubila u pijesku, a on bi bio raskolnik. Ovako je postao svecem, dapače i modernim svecem. I sami nekatolici priznavaju bez prigovora veličinu njegovoga duha.

Poštovanje, što je Franjo iskazivao Crkvi, nije ga nimalo priječilo da slobodno djeluje i što više, upravo to mu je omogućilo da proizvede ono, što je proizveo. Pomislimo: Franjo je bio lajk (svjetovnjak), pa ipak je Crkva primila njegove reforme. Često tvrde protivnici Crkve, da uprava Crkve počam odozgo pak sve do dolje nema drugoga cilja osim da zapovijeda u svakome području i to po mogućnosti autokratički*, a napose da prepriječi slobodu lajka u njegovom djelovanju**.

* Autokratički vlada, tko vlada sam; n. pr. kralj bez sabora i bez sudjelovanja i savjeta narodnih zastupnika.

** I Foerster navaljuje u pojedinim točkama na praksu crkvenog autoritota. No ovdje mi nije zadaća da raspravljam o Foersterovim prigovorima, jer bi to prešlo granice ovoga djela. Prilično opširnu kritiku imamo u „Magazin für volkstümliche Apologetik“ (9. god. 4. svez.). Ova se kritika preporučuje svojom objektivnošću i odlučnim tonom, na što ima pravo muž tako plemenitog mišljenja; kao što je Foerster.

Što lajci manje prosuđuju i što se lakše pokoravaju, to bolje. To je nepravedno prigovaranje. Zacijelo je Krist dao Crkvi naučiteljici poznatu trostruku službu: učiteljsku, pastirsku i kraljevsku. U tome smislu ima svećenički stalež prednost. Ali zato lajci nijesu lišeni svakoga prava. Oni nemaju samo dužnosti, nego i prava, a jedno od prava je: da sudjeluju kod velikog djela da se pokršćani svijet. To biva osobito u Njemačkoj. Ovdje sjećamo na velike katoličke sastanke, koje su uveli u Njemačkoj a što su, kako vidimo, poprimili i drugi narodi Ovi sastanci su zapravo idealni primjer zajedničkoga rada svećenika i lajka. Nadalje spominjemo „Volksverein“, o kojem se kod posljednjeg sastanka katolika u Augsburgu biskup vitez pl. Lingg ovako izjavio „Danas treba katekizam tumača, koji će razjasniti ali i probuditi vjeru, a tu zadaću preuzeo je „Volksverein“. Stoga ja kao biskup, smatram sve članove „Volksverein-a“ kao suradnike, propovjednike i vjeroučitelje — svaki na svome mjestu. Oni izvršuju apostolat i misije lajka, te sam došao ovamo, da im se zahvalim i da ih molim: ne ostavite nas biskupe! Ni mi ne ćemo ostaviti vas!“ (Burno odobravanje.) Tako nam se prikazuje „Volksverein“ kao društvo, koje popunjuje i

podupire dušobrižništvo, koje je danas barem u velikim gradovima vrlo teško. Popunjivanje i podupiranje dušobrižništva u 13. stoljeću, da to i ništa drugo, bijaše djelovanje sv. Franje asiškoga. Svećenici i lajci, naučimo razumijevati se međusobno! Onda će naš zajednički i na uzajamnom veleštovanju osnivani rad doista koristiti Crkvi. Život i djelovanje sv. Franje nam je u ovome smjeru nauka, koja nas hrabri i uzdiže*.

* I kod nas Hrvata i Slovenaca radosno bilježimo činjenicu, da se katolici svjetovnjaci mnogo brinu za napredak sv. vjere i u mnogim crkvenim pothvatima zajedno djeluju sa svećenstvom i s biskupima te jedni druge svjetuju, pomažu i slušaju.

Vjera čuvstava.

Ništa nema silnijega od čovjeka! Tako bi danas mogli reći sa Sophoklom pogledom na razvitak čovječanstva u moderno doba. Zaista je čovjek podložio sebi sve, što je zemaljsko. On prodire svuda, jednako u sunčane pustinje Azije i Afrike kao i u ledene strahote polova. On silazi u zemlju, gdje vadi njeno blago, diže se u zrak, gdje također hoće da proglasi svoje gospodstvo. Prema tome raste i njegova samosvijest te ne će — kako smo vidjeli — da prizna nikakvoga autoriteta ni Božjega, a Crkve pogotovo ne. A ipak je Eduard pl. Hartmann pisao vrlo dobro, — već pred četrdeset godina — „Nikada se nijesmo toliko borili protiv vjere, a nikada nas nijesu vjerska pitanja tako zanimala kao danas.“ Poznati bivši predsjednik Roosevelt morade priznati prigodom svoga posjeta u glavnome gradu njemačke države, dne 12. svibnja 1910. „Nikada nijesmo više i tankoćutnije osjećali potrebu vjere negoli upravo danas“. Još jasnije se izrazuje i u širim krugovima poznati filozof Fr. Paulsen, u „Einleitung in die Philosophie“, 10. Auflage, Stuttgart und Berlin 1903, S. 455, gdje piše „Život i svijet

nijesu izvršili, što su obećali mladome srcu modernoga čovjeka. Gorko razočaranje, ljuto kajanje izjedaju srce. Zato se ono spasava bijegom. Bježi iz bezvjernoga u bolji svijet, jer bi inače očajalo, a život bi mu se ogadio. Bježeći od nesmiljenosti i nepravde, od prostote i himbe ljudske baci se na srce Božje". Silni napredak nije nimalo obogatio unutarnjost čovjeka. Današnji svijet koleba amo tamo. Ovdje ne će vjere, a ondje očajno traži Boga. Ta čovjek nije stvoren isključivo za zemlju, već je konačno određen za Boga. Taj svoj cilj ne može čovjek zatajiti pa da i hoće. Stoga moderno doba teži za Bogom, zato osjeća potrebu za srećom i za Bogom. Dakako da se tu i opet radi, kako spomenusmo, o vjeri čuvstava. Kršćanstva ne vole mnogi moderni ljudi. Iz svoje su vjere isključili i spoznaju i razum te ostavili samo čuvstva. Vjerujem, vele, samo ono, što vidim; ali Bog je nevidljiv i stoga ga ne mogu spoznati. Po postupku Emanuela Kant-a zabacuje slobodno mišljenje tako zvane dokaze o Bogu, koji logično zaključuju: budući da postoji svijet, mora postojati i Bog. Drugim riječima slobodni mislilac nije uvjeren, da Bog postoji. Njegova vjera nije stvar spoznaje već čuvstva; ona teži za srećom, koju nikad nemožemo na

zemlji postići kako nas uči iskustvo. Zato završuje slobodni mislilac — ali ne isključuje, da sam sebe vara — zato će biti Bog, koji će jednom zadovoljiti nagon za blaženstvom. Vjersko se čuvstvo, tako po prilici uči slobodni-mislilac, uzdiže samo od sebe iz najdubljih dubina duše i teži za Božanstvom. Tako čovjek nutrinom svojom ćuti i osjeća Boga. Međutim se uvijek naglašuje, da nemamo dužnosti prema ovome Bogu. Ma da je ova „vjera" tako neizvjesna, ipak se začudo mnogi zanimaju za nju, napose u Americi. Nema tomu dugo, da je Dr. G. Stanley Hall, od g. 1887. predsjednik sveučilišta Clark u Worcester-u, potanko i trajno istraživao vjerski razvitak kod djece između 12. i 16. godine. Njegovi učenici Leuba i Starbuck proširili su ta istraživanja, te su, ispitujući mnoge osobe, pokušali dokazati, kako vjersko čuvstvo djeluje na osobe i na društvo. Postupali su sasvim američki. Jednom je Leuba pomoću časnika na jedamput kod čitave dvije pukovnije vojnika istraživao vjerska čuvstva, koja je pojedini borioc krio u svojim grudima. Leuba bi dolazio i na skupštine ženskih društava, te od svih nazočnih bilježio sva pitanja pogledom na njihovo unutrašnje vjersko čuvstvo. A knjiga od W. James-a, učenika Starbuck-a, „Die religiöse Erfah-

rung in ihrer Mannigfaltigkeit" (London 1903; deutsch Leipzig 1907) začudila je svijet. Taj su čudni postupak već podigli do „znanosti".*

Sada pitamo: da li je sv. Franjo bio pristaša vjere čuvstava? Mnogi slobodni mislioci tvrde, da je bio. Dopuštamo, da se svetac obraćao Bogu tolikim čuvstvom srca, da se to ne da ni približno opisati. Pogledom na to čuvstvo je život sv. Franje zaista nešto posebno, osobno. Njegova pobožnost bijaše, veoma znanstveno rečeno, subjektivna. Možda ga toga radi nazivlju modernim svecem. Ali opet pitamo: zar je to u protuslovlju s Crkvom? Nije li upravo Crkva oduvijek naglašivala značenje vjerskoga čuvstva i srdačne vjere? Istina je, u 13. vijeku, kada se pojavio sv. Franjo, gdiekoji su svećenici zapostavili unutrašnji vjerski život spoljašnjemu raskošnome. Zar nije Crkva dragovoljno poprimila reformu po primjeru sv. Franje? Nije li se poslužila patriarhom da vjernike i svećenike, koji su se bavili vanjskim stvarima, opet privede na pravi put — put unutaršnjosti? Posve krivo misli svaki, koji drži, da

* Po James-u proizlazi vjera iz tako zvane „podsvijesti". Ova „podsvijest" — a da ne tumačimo na dugo i široko — nije drugo nego: odstrani um i volju, i pusti neka djeluje mašta i čuvstvo. Dakle opet vjera čuvstava.

Crkva zabranjuje vjersko čuvstvo, a odobrava samo spoznaju. Vjera nije isključivo stvar razuma, nego i srca. Dakle nam novo vjersko shvaćanje ne kazuje ništa nova, ako naglašuje od kolike je znatnosti čuvstvo za bit vjere. Već smo davno uvjereni o tom. Katolici se toga drže. Kako vruće i vrlo često pokazuje Crkva upravo na primjer sv. Franje i naglašuje značenje tako zvanoga razmatranja, gdje je kako znademo afekat, vjersko čuvstvo, od velike važnosti. I u enciklici o modernizmu nije Crkva nipošto osumnjičila vjerskog čuvstva. Ona je samo odbila modernističku tvrdnju i nastojanje da temelje svu vjeru isključivo na čuvstvima i doživljajima. Sasvim je isto učinio i Franjo asiški. On nije odijelio mišljenje i čuvstvovanje. Napose se čvrsto držao dokaza o Bogu. Tko samo donekle poznaje život sv. Franje, taj znade, da svetac nije u prirodi i u stvorenju vidio drugo, negoli odraz moći i divote Božje. Kad ništa na ovome svijetu ne postaje od sebe već sve uslijed uzroka, zar da onda ovaj svijet nema uzroka? Tako se nehotice pitao sv. Franjo, tako i danas pita svaki čovjek, koji misli, te se ne može nikojim prigovorima* uvjeriti o pro-

* Slobodni mislioci prigovaraju n. pr., da po istom zakonu mora prvi uzrok (Bog) imati svoj uzrok. Na ovo

tivnome, zvučili ti grigovori i te kako učeno Time, što novo vjersko shvaćanje odstranjuje iz vjere mišljenje i spoznaju, zapravo raskida jedinstvenost čovječjega duha, jer duša nije samo čuvstvovanje, nego i mišljenje. Ako i je čuvstvo od velikog zamašaja u vjeri, zato se ne smije iz nje isključiti mišljenje. Uopće kako će duša težiti za Bogom, ako nema ni pojma, tko je taj Bog i što je taj Bog, kada ne zna kuda da teži? Vidimo, da odjeljenje spoznaje i čuvstva duše, što misli i duše, koja čuvstvuje nije prirodno i stoga se mora zabaciti. Ne ćemo tajiti, da ovo novo shvaćanje vjere pored sve nejasnosti sadržaje, neka zrnca istine. Tako posve pravo naglašuje da je znatna čežnja, za srećom, za Bogom i unutrašnjom vjerom. Ali upravo ovdje nam ne veli ništa nova. Nedavno je izišla katolička knjiga od Ottona Zimmermann-a „Das Gottesbedürfnis als Gottesbeweis, den Gebildeten dargelegt“ (Freiburg, Herder 1910.) Glavna misao

odvraćamo, da ovaj niz uzroka, koji su opet prouzročeni, ne može biti beskrajan, ni bez početka. Niz uzroka bez početka bio bi kao lanac što visi u zraku. „Moramo“, reče jednom glasoviti zvjezdoznanac Secchi, „u tome lancu doći do karike, koja je pričvršćena na prijestolju Božjem“.

knjige jest po prilici ova: čovječanstvo je već nebrojeno puta izreklo, da na zemlji nema prave sreće. Žalosna raspoloženja i sjetne tužbe o ništetnosti i praznini zemaljskih bića i stvari čuli smo u svako doba. Svijet im se uvijek odazivao. Vrlo je lako zahtijevati od čovjeka, da potrebu za srećom uguši u suzama, jer čežnju za srećom ne možemo iskorijeniti. Ali onda je to okrutna šala prirode: dati život biću kao što je čovjek, koji ima u sebi neiskorjenljivu čežnju za srećom, no sreće ne može postići, jer je nema. Da li je to pravo? Ogledajmo se po prirodi i pokušajmo, ne bi li našli bar jedan primjer, gdje je narav postupala tako bezmisleno i okrutno! Gdje je dala sposobnosti, tu se i pobrinula za razvitak tih sposobnosti. „Moramo smatrati kao općeniti zakon prirode, da ne ostavlja nagon bez predmeta. Nikada i nigdje se nije našlo, da bi sve n. pr. vrste životinja ili bilo koja vrst stvorova težile za nečim, što ne bi postizavale, ili da predmeta, za kojim teže, uopće ne bi bilo. U naravi je svagdje razmjer između sposobnosti i predmeta za sposobnost. Priroda odgovara na pitanje i na glas naravi. Gdje je napisala uvod, tu je napisala i svršetak. Ona ne vara ni sebe ni drugoga. Priroda je u sebi sigurna i sigurno drži uzde

svjetskog tijeka. Ona ne dopušta da se išto izgubi. Zacijelo mnoga stvorenja prirode u bilinskom, životinjskom a i u ljudskome svijetu ne postignu svog cilja; ali to ne dokazuje, da priroda nema cilja ni osnove. Ovaj neuspjeh su prouzročile slučajne okolnosti. Narav vodi sama svako biće k cilju. Kad u jeseni vodi pticu preko kopna i mora, onda ona ne upravlja njezin lijet u polarne pustinje, već do bogato prostrtoga stola. Nema sumnje, kad bi danas pao koji čovjek s krilima s udaljene zvijezde na zemlju, da ne bismo ni časka posumnjali, da je tamo zrak, u kojem čovjek može letjeti. A zašto da mislimo drugačije, kad vidimo na duhu čovječjem krila, koja ga žele odnijeti gore do beskrajnosti? Ne, ovo čeznuće za Bogom jasno pokazuje, da Bog sigurno jest — i da samo On može utažiti potrebu za srećom.

Današnji nazori svijeta pokazuju — bit će da je ova okolnost dala vanjski povod k modernome štovanju sv. Franje — napadnu sličnost s vremenom, kada je naš svetac živio i djelovao. Promatramo li ono doba s posve svjetskoga stanovišta, moramo reći, da su onda bile sjajne prilike. Ta bilo je doba križarskih vojna. Zapad se upoznao s istokom, što je veoma mnogo pridonijelo za ljudski napredak. Znanost i umjetnost podigle su se visoko, trgovina osobito u talijanskim primorskim gradovima na novo je oživjela. S njom dođe bogatstvo i novac s mnogo dobrih a i manje dobrih posljedica. Bogatiji preziraše siromašnijega, a siromašniji nastojaše živjeti raskošno kao bogati. Novac je bio mjerilo za sve. Naravno da je sve težilo samo za onim, što je svjetsko i spoljašnje. Sasvim je slično i danas. „Otkrivamo sjeverni pol, otvaramo nepoznata kopna, mi smo novim zrakama prosjali naš kostur; dalekozor i sitnozor danomice otkrivaju nove svijetove*. Ali usred doba otkrića postali smo u unutrašnjosti svojoj u mnogome siromašniji". (Foerster, Jugendlehre S. 2.) Sv. Franjo je 13. stoljeću pomogao do unutarnje kulture, zato srcem siromašni 20. vijek, vijek spoljašnosti gleda gore k njemu i slavi ga, jer je čuvstven i blažen. O moderni svijete, jedno nemoj da zaboraviš! Gdje i kada pokazuje vjerski čuvstveni život sv. patrijarhe osobiti žar? *Na podnožju križa.* Na podnožje križa polaže Franjo teret i brigu, ovdje daje oduška čuvstvima svojim, ovdje ljubi srdačno i žarko, ovdje umire. O moderni čovječe, ne

* I današnji će svjetski rat nesumnjivo dati golemih poriva svim znanostima, umjetnostima i tehnici.

zaustavi se na po puta! Slijedi sveca do podnožja križa! Učiniš li to, onda si zaista razumio modernoga sveca.

Misije.

Danas, mogu reći, nema više udaljenosti. Parobrodi brzo i sigurno vežu Evropu i daleki istok i zapad, pa i najudaljenije otoke Južnoga mora. Istraživaoci opet prodiru svuda, dapače i u neprohodne na oko pješčane pustare i ledene plasine. A uporedo radi živahna kolonizacija. Moćne države idu za tim, da posjeduju u stranim dijelovima svijeta veće ili manje zemlje (naseobine) za svoje narodno gospodarstvo. Možemo kazati, da je do rata vladao među narodima veoma dobar odnošaj, promet i izmjena robe.

Doba sv. Franje bijaše sasvim slično. Križarskim je vojnama došlo do živahnoga saobraćaja među istokom i zapadom. Ondašnje trgovačke naseobine mogu se usporediti s naseobinama novoga vijeka. Ali i u drugome pogledu nalići današnje doba vijeku sveca asiškoga. Naše doba nazivlju doba misija (poslanstva). Razumije se. Sa zastupnicima trgovine i svjetskih vlasti polaze misijonari u naseobine. Tako je danas, tako je bilo i za vrijeme križarskih vojna. Najznamenitiji misijonar iz doba križarskih vojna je sv. Franjo asiški. On nije postigao velikih ličnih uspjeha, ali je bez sumnje svojim primje-

rom potaknuo trajno djelovanje poslanstva, koje se raširilo po cijeloj zemlji.

Uvijek i vazda si je Crkva bila svijesna svoje misijonarske dužnosti i nikada nije napustila misija kod neznabožaca „I d i t e p o s v e m s v i j e t u i p r o p o v i j e d a j t e E v a n đ e l j e s v a k o m e s t v o r e n j u“ — to je zadnja volja Isusova, njegova oporuka Crkvi, njegov testamenat. Crkva je uvijek nastojala da ispuni ovu zapovijed Boga-čovjeka. Ali misije se nijesu razvile jednako u svako doba. Misije kod neznabožaca su često ljestvica, što pokazuje stupnjeve revnosti kršćanskog života. Što je kršćanski život u domovini gorljiviji, to je rad poslanstva djelotvorniji, jer prvo je uvjet za drugo, a oboje stoji u međusobnom odnošaju kao uzrok i učinak. Međutim to nije napadno. To su prirodni organski zakoni, koje i Crkva u životu slijedi i mora slijediti. Vanjskoj će jakosti uvijek odgovarati unutarnja. Tako bijaše i koncem 12. a početkom 13. stoljeća, malo prije negoli se pojavio sv. Franjo. Zacijelo su križarske vojne već same po sebi spasonosno utjecale, ali njihov bi utjecaj bio trajniji, da je vjerski život u domovini, u Evropi, bio revniji i više unutrašnji. Upravo tada bio je vjerski život u pogibli, da se izgubi u spoljašnosti. Ne poričemo, da su dakako ne svi, ali mnogi učesnici smatrali križarske vojne kao neke pustolovne, trgovačke ili političke pothvate. Mnogi se nijesu ni malo brinuli, da se oslobodi sv. Grob. Oni su išli za drugim svjetskim, da i suviše svjetskim probicima. Očevidno je, da se time mnogo naškodilo misijama. Tada se pojavi sv. Franjo. On poznavaše pogrješke i mane svoga vremena, a napose temeljno zlo — nedostatak unutrašnje i gorljive vjere. Zato se najprije pobrinuo, da ovdje reformira; u njemu bukti unutrašnji život, dakle je sposoban da donese drugima radosnu vijest — sv. Evanđelje. On šalje misijonare u sve dijelove Italije, Francuske, Njemačke* i Ugarske, da pučka poslanstva mlakim kršćanima na novo pokažu pravi put. On vodi mlake k a K r i s t u p o d k r i ž.

* O tome piše savremeni Giordano da Giano u svojoj kronici (njemačko izdanje, i m A u s z u g b e i H o l z a p f e l, F r a n z i s k u s - L e g e n d e n, S. 112) „U Njemačku poslaše brata Ivana Penna, a s njim do 60 braće. Niti jedan od njih nije razumio njemačkog jezika, izuzevši riječ „ja“ (da). Kad su došli u Njemačku, odgovarali bi na pitanja, da li žele konak, hrane ili slično, uvijek sa „da“ te su ih neki sasvim lijepo primili. No desilo se, da su i na pitanja, jesu li raskolnici i kane li svojim krivim naukama pokvariti Njemačku kao i Lombardiju, i opet

„Ničim se“ piše Holzapfel u svojem „Handbuch der Geschichte des Franciskanerordens“ strana 14., „ne ističe jasnije utjecaj Franjin na području vjerskom nego baš

odgovorili sa „da“. Na to bi ih što pozatvarali, što oduzeli odijela i na ruglo okolo vodili. Sada braća vidješe, da ne mogu djelovati u Njemačkoj, pa se povratiše u Italiju. Odonda je kod braće slovila Njemačka kao okrutna zemlja i nitko ne htjede ići onamo, osim ako je bio oduševljen za mučeništvo“.

No sv. Franjo nije odustao od svoje osnove. Budući da je sam pobolijevao, poručio je po bratu Iliji iz Kortone braći na glavnom redovničkom kapitulu od g. 1221. „Neka je zemlja, zovu je Njemačka, gdje su ljudi kršćanski i pobožni. Znadete, kako često prolaze po sunčanome žaru, sasvim oznojeni s dugim batinama i velikim čizmama našom zemljom; kako pobožno pjevaju i pohađaju grobove svetaca. Ali pošto su već nekoliko puta onamo poslana braća bila zlo primljena, zato brat Franjo ne obvezuje nikoga da ide k njima ali tko se odluči na to dragovoljno i iz revnosti za Boga i dušu, on će tu poslušnost ubrojiti u veću zaslugu nego da ide preko mora. Dakle tko hoće da ide, neka ustane i stupi na stranu“. Tada, primjećuje Giordano, ustade po prilici 90 braće, svi željni mučeništva i spremni umrijeti. Svih 90 stupi, kako bje zapovjeđeno, na stranu i čekahu naredbu: kako i kada će otići. Na posebnu zapovijed spomenutoga Ilije pridruži im se još jedan brat, koji je bio osobito bojažljiv. Šaljivi kronista piše o njemu. Na taj način dođe on u Njemačku i — sretno izmače njihovu divljaštvu.

činjenicom, da u njegovo doba u umjetnosti dolazi na mjesto pobjedonosnoga Krista na križu umirući Krist. Bilo razmatranje o Gospodu u njegovoj slavi još od tolike vrijednosti, puk više razumije Boga-čovjeka na križnome putu, jer ga lakše znade primijeniti na svoj život. Što je Franjo ovako priveo puk bliže svome Spasitelju jest neprocijenljiva zasluga“. Ali njegova zasluga je još veća. On hoće da predobije cijeli svijet. On misli istodobno na misije kod krivobožaca (pogana) i šalje braću u Aziju i Afriku, a sam hiti u zemlje saracena (tursku). Zaštitniku reda, kardinalu Hugi, nije se svidio njegov postupak. Ali Franjo mu odgovori gorljivo i duhom proročkim „Gospodine, zar mislite da je Gospod poslao braću samo za ove krajeve (Evropu)? Zaista Vam kažem, da je Bog odabrao i poslao braću na korist i spas duša svekolikoga svijeta. Njih ne će primiti samo u zemljama, gdje ima vjere, nego i u neznabožačkim, te će predobiti mnogo duša“. Ovaj odgovor je nauka za nas. Misijonarsku dužnost niti hoće niti može poricati ikoji kršćanin. Svaki je dužan činiti što i koliko može, da se što više ljudi spasi. Ali se rado

naglašuju velike teškoće, koje priječe odvažno djelovanje misija. Najprije navode, da sada vjerski život u domovini toliko zahtijeva, da svećenici jedva tu dostaju, te su istodobno misije za krivobošce gotovo nemoguće. Što da velimo o tome? Svakako ima i kod nas duša, koje treba spasiti i duše našega plemena su nam bliže od duša crnoga, žutoga i smeđega plemena. Nadalje je istinito, da će misije kod neznabožaca biti to silnije, što je jači i srdačniji vjerski život u domovini. Ali zar će ikad doći vrijeme, kada ondje ne će više trebati njegovati vjeru? Ne, ne će. Dakle ne smijemo čekati dok dođe do toga, niti smijemo do onda prepustiti neznabošce samima sebi.

Mi katolici moramo još uzeti u obzir „da je naša Crkva katolička i pozvana na to, da svjedoči istinu do skrajnih granica zemlje". Istu misao izrekao je sv. Franjo u spomenutim riječima „Zaista Vam kažem, da je Bog odabrao i poslao braću na korist i spas duša svekolikoga svijeta!"

Zacijelo nijesu svi ljudi i sve zemlje jednako dužne djelovati u misijama. Sjećam na Francusku. Ona je do nedavna misijama žrtvovala, što je najboljega posjedovala: srčane muževe i kreposne žene, ali uslijed francuske kulturne borbe nema nade, da će ona i dalje moći dostatno pomagati. Sada je Francuska sama postala misijonarskom zemljom. Rad oko misija može se ograničiti. a i morat će se i vani u neznabožačkim zemljama. I sv. Franjo se ograničio. dapače se odrekao misije kod sultana Malek al Kamela, kad je vidio da ne će uspjeti. Bezuspješno će biti poslanstvo tu i tamo i danas poglavito radi raskola u vjeroispovijesti kršćanskih misijonara. Već prirođena razboritost misijonara kaže, da nije pametno za katoličko poslanstvo odabrati područje, gdje već svi ili barem veći dio urođenika ispovijeda, koju drugu kršćansku (n. pr. luteransku) vjeru". (Krose, Katholische Missionsstatistik S. 46) Drugim riječima: bolje je ograničiti misije i odijeliti misijonarska područja, pa živjeti mirno jedan pored drugoga, negoli biti jedan protiv drugoga. Jasno je, da nas ovakovi žalosni slučajevi ipak ne rješavaju dužnosti misionarske. To su samo žalosne iznimke, koje potvrđuju pravilo, da kršćanin katolik ima raditi za svjetsko poslanstvo, podupirući darovima muževe u tuđini, kojima nije stalo do sebe, već nada sve do Boga. Tu kršćanin katolik smije sudjelovati, što više mora da sudjeluje. Na našu radost napreduje misao i osjećaj

za misije sve više i više. Nemamo razloga, da smo pesimiste*.

Ne tužimo se, već radimo! Nasljedujmo primjer sv. Franje i činimo za poslanstva, koliko nam je moguće, pa ćemo poput njega, nadadajući se razborito u se moći da rečemo: „Oni (misijonari) će biti primljeni u zemljama, gdje ima i gdje nema vjere i predobit će mnogo duša. Dakako da još nijesmo učinili, koliko možemo, a posla ima još mnogo. Jedan samo pogled u povijest pokazat će nam, kako je dobra i plemenita misao raditi oko obraćenja neznabožaca. Današnje misijonarsko djelovanje nije mladica, koja se suši, već mladica, koja se zeleni na starodrevnom časnom drvetu. Statistika doduše na ovome polju pokazuje samo nestalne uspjehe, ali ipak možemo s utjehom reći: U sadašnjim misionskim zemljama, t. j. samo u radu ovog stoljeća, a ne možda prošlog, ima ravno devet milijuna kršćana katolika, preko 12.000 misijonara svećenika, više od 22.000 misijonara pomoćnika, preko 22.000 crkvi i kapelica i gotovo 18.000 škola. (Poredi Meinertz, Recht und Pflicht der

* Radosnim srcem primjećujemo ovdje, da su i hrv. franjevci počeli sa sv. misijama i doma i u tuđini. Vidi o tom „Glasnik sv. Franje“ br. 3 i sv. 1917.

christlichen Heidenmission, in der Zeitschrift „Theologie und Glaube,“ 8. Heft, 1909). Ti brojevi pokazuju, da dosadanji rad nije bio uzalud.

Dakako da za katolike ovi uspjesi ne će biti povod, da prekrste ruke. Ta isti neprijatelj, kojega je još sv. Franjo pobio, navaljuje i sada, naime: islam. Muhamedanstvo je u 13. vijeku Crkvi i kršćanskome zapadu zadalo mnogo posla. Slično je i sada. Među neznabožačkim i muhamedovskim narodima probudio se narodni osjećaj. Islam napreduje, a to znači oštro natjecanje s kršćanskim poslanstvom. Završimo pozivom, što ga je upravila zadnja generalna sinoda evangeličke crkve u Prusiji na svoje članove. On bi se mogao isto tako upraviti i na katolike. Poziv glasi „Generalni sinod se obraća na sve članove kr. zemaljske evangeličke crkve i poziva ih, da sudjeluju kod misijonarskoga rada. U kraljevstvu Božjem je nastupilo vrijeme, u kojem će se mnogo odlučiti. Misija, što je u prijašnje doba djelovala u tišini i malo tko ju je tražio, sada je na putu da postane svjetskom misijom. Dobre misijonarske prilike, golema zadaća, koju imade riješiti, iziskuju golemi rad, koji mora da obuhvati cijeli svijet. Traženje i čežnja osviješćenih naroda za isti-

nom i slobodom mora se dovesti u pravu kolotečinu. Samo Evanđelje može privesti k istini i slobodi, k najplemenitijem napretku. Nitko ne sumnja, da kršćanska vjera ima biti vjera cijelog svijeta. Ne zatežimo dulje, nego svom snagom radimo, da postignemo ovo svoje pravo. Opasnost je blizu! Svjetski položaj traži i zapovijeda, da evangelički misijonarski rad oživi na novo odlučno i snažno.

Ustani, evangelički narode! Sve neka sjedini lozinka: Naprijed do miroljubivoga osvojenja svijeta putem svjetskih misija!"

Vidjesmo, da nam je sv. Franjo asiški u mnogo čemu blizu, pogledom na vjeru.

U odnošaju Franjinom prema njegovim savremenicima ima još točaka, — n. pr. njegovo svakidanje drugovanje i općenje s ljudima i utjecanje na njih — koje možemo usporediti s današnjim vremenom. Slijedimo sveca i na ovoj stazi, da vidimo, da li i u koliko može i ovdje vrijediti kao moderni svetac.

Najljubezniji od svih redovnika.

Ovako glasi jedan od časnih naslova asiškoga sveca. Na neki način natpis pod njegovu sliku. Nadjenuo mu ga nije možda koji brat ili sestra njegova reda, već slobodoumni protestant, poznati Adolf Harnack.

Asiz, domovina sv. Franje je danas skroman gradić. U srednjem je vijeku naprotiv mnogo trgovao, jer se tada uslijed križarskih vojna trgovina vrlo podigla, na Apeninskome poluotoku. Asiški trgovci nijesu onda bili neznatni kramari, nego su bili u trgovačkoj svezi s inozemstvom, napose s Francuskom. Takov veletržac bijaše i otac sv. Franje, Pietro di Bernardone. Pietro Bernardone nije bio samo bogat, već i obljubljen kao dobrotvor. Mnogobrojni je svijet kod njega kupovao, pa da svima potpuno udovolji, morade mu mladi „Francesco" pomoći. Franjo se osobito dobro razumio, te je, kako kaže Julian Speier „bio u dućanu spretniji i zgodniji od svoga oca", a po izvještaju blaženoga Tome iz Celano „i mudar u zasluživanju novaca". Nekog je dana bilo veoma mnogo posla; kupci su dolazili i odlazili, a Franjo bijaše prezaposlen. U to eto nekoga prosjaka, koji znmoli

milostinju — nu uzalud. Dogodilo mu se, što se i danas prosjacima događa. Franjo mu ne dade milostinje, nego mu prigovori, zašto smeta u nevrijeme. Ali za čas se mladi trgovac već pokaje za svoju neuljudnost i reče sam sebi: „Da je ovaj čovjek došao od kojega od mog odličnog prijatelja, sigurno bi mu dao, što moli. A on je došao od kralja sviju kraljeva, od Gospoda nad svom gospodom, a ja mu nijesam ništa dao, što više otpravio sam ga neprijaznim riječima. Tako govori tko je ljubezan i i uljudan; ljubezan i uljudan ne samo prema višemu, nego i prema nižemu, dapače prema prosjaku. Dakle istinito, pravo, neprisiljeno uljudan, nesamo izvana nego uljudan od srca. Engleski jezik ima posebnu riječ, što ne zvuči lijepo i što nema lijepo značenje, a ta je riječ — snob. Ona označuje ljude, čija uljudnost i ljubeznost sastoji samo u vanjskim formama i to u najboljem slučaju prema sebi ravnima. Franjo asiški ne spada među ovakove.

Godine 1211., dakle poslije svojega obraćenja, dođe svetac u Kortonu i bio je vrlo uljudno primljen i pogošćen od mladog bogatog čovjeka, koji se zvao Guido Vagnotelli. Po tadanjem običaju Guido najprije opere svecu i njegovu pratiocu noge, onda naloži vratu, prostre stol

i posluži ih sa mnogo dobrih jela. Franjo, tako pripovjedaju „Fioretti“, zavoli veoma tog ljubeznog i uljudnog čovjeka. Kad je Guido za čas izišao iz sobe, reče Franjo svome drugu „Dragi brate, treba da znadeš, da je uljudnost jedna od Božjih svojstava... Uljudnost je sestra milosrđa, ona onemogućuje mržnju, a čuva ljubav. Budući sam u tome čovjeku našao tako veliku krepost, to bi ga rado vidio u našemu redu. Zato ćemo ga opet jednom posjetiti, možda će onda Bog dirnuti njegovo srce, da nam se pridruži. Molimo Boga, da mu dade želju za naš red i milost da želju svoju izvede.“

„Ljubezan i uljudan“ — tako je sudio Franjo o Guidu Vagnotelli. Ovime je patrijarha asiški ne znajući ocrtao svoju vlastitu sliku. Jedne noći bio je neki brat gladan. Franjo u svojoj uljudnosti i dobroti odmah dade prostrti sto, sjedne s ogladnjelim za sto, da se ne bi stidio jesti sam, pa i drugoj braći reče da jedu. Drugom zgodom je u dobroti i uljudnosti svojoj brata, koji si je u svojoj bolesti zaželio grožđa, odveo u vinograd, izabrao trs s dobrim grožđem, sjeo pokraj trsa i stao jesti zajedno s bratom, a to opet samo stoga, da se brat ne srami sam jesti. Knjiga „Speculum perfectionis“, što pripovjeda tu crticu, spominje, da je dotični

brat visoko cijenio tu nježnu obzirnost i da je nije zaboravio za cijeloga života. — Dà, Franjo bijaše vrlo obziran! On bijaše neobično nježan, svojstvo što ga Bog nerijetko podijeljuje svetim dušama Jednom je bio na putu. Umoran i izmučen sjedne na magarca, dok je njegov pratioc, potomak neke odlične obitelji, išao pješice pored njega. Najednom se Franjo zaustavi, siđe i reče „Brate ne pristoji se, da ti ideš, a ja da jašim! Ta ti si od mnogo odličnije obitelji, nego ja“. A kako je Franjo činio braći, tako je htio, da i braća čine jedan drugome. Nemili razgovori bili su kod njih strogo zabranjeni i to pod prijetnjom kazne. Osobiti obzir tražio je prema subraći, koja su sagriješila. „Kad braća saznadu, da je koji brat sagriješio, nesmiju ga sramotiti niti grditi, već imadu biti milosrdni prema njemu i njegov grijeh sakrivati, jer ne treba liječnik zdravome nego bolesnome“. Tako je on pisao Iliji iz Kortone, ondašnjemu vikaru reda. A pojedinim predstojnicima preporuči u drugome pravilu „Ministri neka budu na oprezu, da se ne ljute i ne snebivaju na grijehe svojih podložnika, jer srdžba i ljutitost priječe kršćansku ljubav“. Fr. W. Foerster u svojoj knjizi „Christentum und Klassenkampf“, Zürüch

1908 S. 163 uzima kao pogrješku našega vremena, što finoću i velikodušje ne cijeni dostatno, dok strogost i redarstveni način precjenjuje. Već je Franjo asiški žigosao tu pogrješku, te je zapravo sasvim franjevački, kad Foester u spomenutoj knjizi označuje uljudnost, napose pretpostavljenih prema podložnima, kao sredstvo za odgoj. On veli „Ljudi osjećaju da treba slušati i od naravi rado slušaju, kad im se kao ljudima što naložе. Veliki dio ogorčenosti i neposluha prama nečovječnim vođama biva ne zato, jer mu uzimlje slobodu, nego zato što mu onemogućuje poslušnost, ne uviđajući se u slijepoći svojoj. da ljudi hoće da slušaju kao ljudi, a ne kao nerazboriti stvorovi... Kao što uvredljiva riječ može da razbijesni pojedinca ili čitave skupine, tako može priznanje, smjeran ton pored najoštrije stege učiniti čudo odanosti i veselja. O djelovanju dobrostiva srca u sibirskim tamnicama kaže Dostojevski „Naišao sam na dobre i plemenite zapovjednike i promatrao uspjehe, koje su postigli: nekoliko prijaznih riječi i uznik bi gotovo moralno oživio. Veselili su se kao djeca i počeli se ljubiti poput djece“.

Vitez ženske časti.

To bijaše sv. Franjo asiški. On — redovnik! — Kako je mislio Franjo o ženi? Stari spisi kažu, da je uvelike poštivao ženski spol i to već u svojoj prokšenoj mladosti. On bijaše mladić živahan i veseo, ali u pogledu čudoređa vitez bez prigovora. On bijaše veoma darežljiv, pače i rasipan prema svojim prijateljima u mladosti, ali kod gozba nikad nije dozvolio ma samo jednu nepristojnu riječ. Već kao redovnik bi jednom pozvan u goste nekoj gospođi, koja je imala mlađahnu kćerku. Franjo zabavi majku i kćer na svoj prirođen ugodan način. On je bio vedre ćudi i imao dar, kojim je umio razveseliti druge. „Nikad nijesam bio neraspoložen", reče kardinal Hugo, kad je on kod mene boravio. Njegove riječi i pogled na nj rastjerali bi sve magle, a vedro nebo bi se opet pojavilo". Tako su se i obje gospođe vrlo obradovale njegovome posjetu. Ipak Franjo, kako ističe legenda, ne htjede gledati djevojke više negoli zahtjevaše uljudnost. Poslije objeda, kada su išli putem i bili sami, upita ga njegov pratilac „Djevojka je gutala svaku tvoju riječ, što si je izrekao. Zašto je nijesi motrio? „Tko

da se ne boji pogledati zaručnice Kristove"?, odgovori Franjo. Dakle sv. Franjo združuje svoju ljebaznost, i srdačnost s nekom ozbiljnosti, ne što privrženu već naprotiv što je štuje. A štuje ju, ne jer u njoj vidi opasnost, što više on u njoj gleda zaručnicu Kristovu. On se ne usuđuje nečedno podignuti oči svoje k ovoj zaručnici, a naši mekoputnici usuđuju se buljiti u ženu, napose u mlado čeljade, te je drsko očima slijediti. Evo uzroka zašto svaka čudoredna žena i djevojka prezire ovakove „kavalire", a zašto je Franjo bio tako obljubljen kod ženskog spola. Većina muževa, pisao je jednom Fr. W. Foerster, nema pojma, kako doista plemenita ženska bića uvijek duboko osjećaju potrebu za ovakovim plemenitim muževima, koji su sami sebe tako ozbiljno i visoko odgojili, da opčeći sa ženskim bićem mogu općiti samo s čovjekom, a da ih žena niti ne smeta niti ne podražuje na grijeh. I same lakoumne i koketne žene, koje još nijesu pregorjele želju, da ih se svuda susreće kao žene i da kao takove djeluju na okoliš, bit će trajno zahvalne viteškoj jakosti, onih pravih muževa, koji čine ženu ozbiljnom, shvaćajući je ozbiljno. (Foester, Lebensführung, Berlin 1909. u poglavju „Junge Männer und junge Mädchen."

Dakako, primjećuje Foester na istome mjestu, da ovaka duhovna postojanost iziskuje strogi samouzgoj. Za mladoga čovjeka, koji je godine i godine držao u stegi svoju volju i svoje mišljenje, možda je to najljepša nagrada, kad se dovinuo do unutarnje slobode, koja čini da čovjek potpuno gospoduje nad svojim čovječuljkom. A opet je žalosna posljedica, prepušta li se putenosti, jer onda čovjek padne u ropstvo, koje mu onemogućuje, da kod plemenitih žena vrijedi kao potpun muž i „vitez".

Takav „vitez" bijaše Franjo asiški. Stoga su žene i djevojke onog doba cijenile nesamo stvar, koju je zastupao, nego iskazivahu i njegovoj osobi toliku privrženost i vjernost, da nas to isprva iznenađuje. Franjo nije imao tako zvanih prednosti, a lijepo lice po gotovo ne; ali je posjedovao onu tajanstvenu ljepotu, koju prava samozataja često odrazuje na licima, premda nemaju spoljašnjega čara. Ta ljepota mu je stekla naklonost svijeta, a i ženskoga svijeta. Osobito jasno vidimo to kod njegove prve učenice i prijateljice sv. Klare asiške. Tko pozna život ove djevice, taj je uvjeren, da njeno srce nije poznavalo neurednih sklonosti, već da je ona, da se poslužimo riječima sv. Pavla, težila jedino za onim, što je Gospodnje

naime da bude sveta i tijelom i dušom. Pa ipak vidimo, gdje nastoji biti prema Franji posebno pažljiva i uslužna. Ona mu dade sagraditi u vrtu San Domiano kolibu, da se tamo, kako no reče, bolje odmori od svojih napora. Poslije stigmatizacije načini ona za njegove probodene noge osobito udobne cipele, a za rane poveze i obloge. Ona je upravo tražila njegovu blizinu i veoma je čeznula, kako kažu Fioretti, da s njime blaguje. Ona bi ga zato i često zamolila. Nešto prije njegove smrti poručila mu je, da bi ga rado još jednom vidjela, a kad ga skoro iza njegove smrti opet vidje u San Damiano, tada plakaše gorko, a s njom plakahu sestre njene, plakahu braća i sav nazočni puk. „A tko ne bi plakao", veli galantni Toma Celano, kada sami anđeli mira tako gorko plakahu". A što je Franjo za života mislio o privrženosti Klarinoj? Mislio je ozbiljno. Dapače se od vremena do vremena suzdržavao, doduše ne napadno ali hotimice. On htjede, da po sebi odobrena i razumljiva čuvstva zahvalnosti ne pređu granica. Jednom nakani izbjeći Klarinom pozivu, ali, kad su ga braća molbama napala, popusti, te oda, kako je uistinu dobrostiv prema Klari. „Kad se vama čini, da je dobro" reče on braći, „onda se i meni vidi, da

je dobro". Za veću utjehu Klarinu hoću, da bude objed ovdje u sv. Mariji Anđeoskoj. Budući je Klara bila već tako dugo zatvorena u San Domiano, to će je veseliti i okrijepiti, kad opet vidi crkvicu sv. Marije". A i višeput joj je pokazao, da je vrlo cijeni i sigurno je istina a ne izmišljotina, što Ivan Jörgensen veli u svojoj „Pilgerbuch (S. 228)" „Ona je bila sretna, što je opreznom ženskom rukom mijenjala ovoje na čudesnim ranama, koje je nosio dvije posljedne godine svoga života. A kada je izmučenim i umorenim nogama hodao po neutrvenim putevima, daleko na Monte Amiata ili u Chiantale, zacijelo je mnogoput lebdjela slika Klarine nježne sestrinske ljupkosti pred očima umornoga putnika, kao neko blago svijetlo iz daljine, što ga pozdravlja, kao cilj, luka, utočište, domovina, na čijim se vratima mnoge duge staze napokon sastaju i dovršuju".

Još s jednom ženom bijaše Franjo u osobnome prijateljstvu, s odličnom rimskom gospodom Jakobom dei Settesoli, ženom plemića Gratiano Frangipani i majkom dvaju sinova. Kada ju je svetac g. 1212. upoznao, bila je već udata i u dvadesetim godinama. Tko je posredovao za to prijateljstvo ne znamo. Stalno je ipak, da bijaše srdačno prijateljstvo, koje je go-

dinama, kada su tuga i žalost snašli Franju i njegovu prijateljicu, postalo sve srdačnijim. Jakoba bijaše energična i jake volje, radi čega ju je svetac u šali nazivao „bratom". Kadgod bi boravio u Rtmu, posjetio bi je. Ali još ga je nešto drugo vuklo u kuću Jakobe i njenoga muža. Uslijed svoga obraćenja odrekao se Franjo svake ugodnosti, a i morao se odreći, pa i užitka od očinskoga stola. Prosjački kruh bio mu je od tada najmilje jelo. Od to doba osladi mu prosjački kruh Ali pored prosjačkoga kruha volio je još jedno jelo i u kasnijim godinama, te bi ga rado jeo, kad bi ga dobio. To bijaše neka vrst kolača, poslastica od badema i meda, po prilici ono, što Rimljani danas zovu „mostaccioli". Ove mostaciole umjela je Jakoba vrlo vješto i slasno prirediti. Još malo pred smrt zaželi Franjo vidjeti svoju prijateljicu i s njom se porazgovoriti, te reče jednom od braće „Dragi brate, Bog mi je objavio, da ću skoro umrijeti. No ti znadeš, da bi gospođa Jakoba pl. Settesoli, vjerno odana prijateljica srca moga, bila neutješljiva, kad ne bi mogla biti nazočna kod moje smrti. Da je ne snađe ta bol, saopćimo joj, neka dođe što prije, želi li me naći još živa". Brat odvrati „Svakako, oče; ona je tebi tako sklona, pa se

ne bi pristojalo, da nije kod tvoje smrti". Na to će Franjo „Uzmi pero i papir i napiši, što ću ti kazivati: Gospođi Jakobi, službenici Svevišnjega, srdačni pozdrav i milost Duha svetoga! brat Franjo, siromah Kristov. Ljubezna sestro, znaj, da mi je nad sve blaženi Krist u svojoj milosti objavio skoru smrt. Ako me želiš još jedamput vidjeti, to se požuri čim primiš ovo pismo, u sv Mariju Anđeosku, jer ne dođeš li do toga dana, ne ćeš me više naći živa. Donesi sobom krupnoga platna, kojim će se zaogrnuti moja lešina, i voska za pogreb. Donesi mi i poslastice, koje si mi davala u Rimu dok sam bio bolestan!" (Poredi Holzapfel „Franziskus-Legenden" S. 155.) Jakoba dođe brzo i veoma razveseli teško bolesnoga svojim kolačima. Malo iza toga sastanka zada joj Franjo najgorču bol, koju joj je zadati mogao — on naskoro predade duh svoj. I prema ovoj prijateljici pokazao se Franjo zahvalnim. On joj pokloni janje, simbol Isusa Krista. Sv. Bonaventura pripovijeda, kako je to janje pobožnu Jakobu sprovađalo u crkvu i kako je rano ujutro udaralo svojom glavom o njezinu postelju, kada je bilo vrijeme ustati i poći k misi. Od vune ovoga janjeta načinila je Jakoba haljinu za Franju, koja mu je bila mrtvačkim odijelom.

Druga osobna prijateljstva svečeva s gospođama i djevojkama nijesu poznate u Franjinoj povijesti. Ali stotinu i hiljadu žena i djevica poznavaše njegov duh i stoga postadoše nesamo pobožne kršćanke, nego i dobre majke i kućanice. Spominjemo sv. Elizabetu, dragu Elizabetu, kako je nazivlje njezin životopisac grof Montalembert. Od sviju žena, kojima Crkva priznaje krunu slave, nijedna ne predočuje u tako visokome stupnju uzor ženu kao Elizabeta. Nijedna nije u istoj mjeri oživotvorila pojam doista kršćanskoga braka Niti jedna nije tako oplemenila i posvetila zemaljsku ljubav, kojoj je ona u svojem srcu, što je preticalo božanskom ljubavlju, dodijelila tako odlično mjesto. A što je Elizabeta tako lijepo ostvarila, to je namjeravao sv. Franjo, kad je utemeljio družbu trećega reda, u kojem se lijepo spajaju naravne obiteljske sklonosti srca s najžarćom pobožnošću prema nebeskome Ocu.

Jednostavnost.

Već su stari pozivali svijet, neka se vrati k prvotnoj jednostavnosti. U novije i u najnovije doba su taj poziv ponovili Rousseau i poznati grof Tolstoj, a u srednjem vijeku sv. Franjo asiški. Dakle je težnja i čežnja za jednostavnošću stara; ali je i nova. Zapravo je uvijek nova, uvijek moderna. Jednostavnost je čovjeku prirođena; ona se sve nehotice opire svakoj nenaravnosti i ispraznom prenemaganju. Tako je danas, tako bijaše u starome vijeku, tako bijaše i u stoljeću siromaha asiškoga.

Nedavno je u Münchenu „Društvo za kršćansku umjetnost", iznenadilo mnogobrojne prijatelje cijelim nizom slika iz života i djelovanja sv. Franje. Djelo je izdano u obliku knjige, pod naslovom „Der hl. Franz von Assisi". Slike su od švajcarskoga slikara Fritz-a Kunz-a, a poezijom zadahnuti tekst od Henrika Federera. Slike su zamišljene na samom mjestu, gdje se događalo, naslikano u bregovima asiškim i odišu svojstvom, koje je sveti patrijarha uistinu posjedovao: pravom veličanstvenom jednostavnošću.

Samo malo pomalo i vrludajući došao je Franjo do ove kreposti. Mladi je Franjo živio u roditeljskoj kući sretno i zadovoljno; on se veselio svome zdravlju i svojoj mladosti. Dođe bolest, a s njom — da se poslužimo riječima njegovoga životopisca Jörgensen-a (Lebensbeschreibung S. 135) — „dan, kada je na stijeni svečane dvorane tajanstvena ruka zapisala riječi o smrti i prolaznosti." Franjo je doduše ozdravio, ali se upropastio, videći, kako je za sve, što bi ga prije bolesti veselilo, hladan i ravnodušan. On se prisili i potraži svoje bivše prijatelje, ne bi li se rastresao. Imao je mnogo prijatelja i vrlo ih je volio, a prijatelji opet njega. Ali on se nije više mogao veseliti u njihovome društvu, što više, gdjekad je bio napadno tih i zamišljen. Nato si potražio drugu zabavu. Pridružio se vojni, koja je pošla na donju Italiju, ali nemiran vrati se sa po puta. „Poklonstvo u Rim ka grobu apostolâ", tako govoraše sam sebi jednoga dana, „će ti možda povratiti žuđeni mir." Kad je bio u glavnome gradu kršćanstva i išao uz stepenice sv Petra, opazi prosjaka gdje sjedi i prosi. To pobudi u Franji želju i radoznalost, da sam iskusi, kako je ovakvome siromahu pri duši. On hoće da temeljito razumije prosjaka i siromaštvo. Ovdje u velegradu je nepoznat, dakle može

pokušati. Brzo promijeni svoje odijelo s odijelom prosjaka, te pokuša prositi. Posluži se francuskim jezikom, da ga ne bi možda tkogod prepoznao. To mu zaista uspije. Bogati sin trgovca oćutio je sada, da je ipak teže milodare primati, negoli ih dijeliti. Franjo obuče opet svoje odijelo i vrati se — da li odmah ili poslije nekoliko dana, ne znamo, — u svoju domovinu, u Asiz. Sada voli da se najviše zadržava u posvemašnjoj samoći u okolici Asiza. Njegovo je vladanje bilo sve čudnije i čudnije, a o njemu i njegovim roditeljima stalo se mnogo govoriti. Nekoga su dana uličnjaci Franju ismjehivali kao luđaka javno na ulici i nabacivali ga uličnim blatom. To razljuti Pietra di Bernardone. Da učini kraj tobože ludome vladanju svoga sina, tuži ga kod gradskog suda u Asizu. Pošto Franjo ne htjede doći na sud, tuži ga biskupu. Bernardone predloži, da se zlosretni sin ima protjerati iz Asiza i okolice i osim toga zahtijevaše sav novac, što ga Franjo još imaše. Franjo se rado odazva pozivu biskupa. Otac i sin se sretnu. Pred biskupovim dvorom odigra se ganutljiv prizor. Na očigled mnogobrojnog općinstva Franjo predade ocu svoje odijelo i ono malo novaca, što je uza se imao. Sada zaplakâše svi nazočni, samo Pietro di Bernardone se svlada. Ledenim

mirom i besprimjernim nadvladanjem uzme odijelo i novac i udalji se, dok ostavljeni sin čuvstveno reče „Sada uistinu mogu reći: Oče naš, koji si na nebesima!“ To je bio čas, kada je Franjo napustio oca i majku, te se vjenčao sa siromaštvom, vjerenicom svojom. Više ne posjeduje ništa do kabanice, u koju ga je zaogrnuo biskup za potresnoga prizora. Franji je bilo tek onda jasno, kada je iza nekoga vremena čuo kod sv. mise, (po prilici početkom 1209.) od svećenika, koji je čuvao crkvu Porcijunkula nedaleko Asiza, riječi Evanđelja „A idući propovijedajte i kazujte, da se približilo kraljevstvo nebesko . . . Ne nosite zlata ni srebra ni novaca u pojasima svojim, ni torbe na put, ni dvije haljine ni obuće ni štapa, jer je poslenik dostojan jela svojega“ (Mat. 10·7 ss.) „To je, što sam tražio!“ nehotice kliknu Franjo. Ove je riječi svetac smatrao kao objavu, te ih stavio pravilom sebi i svojim učenicima, koji su odsada hrlili k njemu sa sviju strana. Javno se naime mnijenje promijenilo, otkako mu je otac oduzeo baštinu, i bilo uz Franju.

Ovim putem dođe Franjo do svoje nečuvene skromnosti i jednostavnosti, do tako zvanoga savršenog siromaštva. Od to doba pitao je vrlo malo za svijet i život. Učenici njegovi

su ga u tome slijedili, a slijede ga i danas s nekim promjenama, koje iziskuju prilike mjesta i vremena. Posve pravo govori spomenuti Henrik Federer o posebnome franjevačkom stilu, koji se nastavlja i danas u cijelom Franjinom redu, pored sviju nutarnjih i vanjskih promjena. Osebujan je to stil u svim potankostima, počevši od odijela, običaja kod stola i priproste vanjštine samostana, pak sve do najintimnijega života njihova.

Ova jednostavnost doskora zahvati cijelu bit čovjeka. I zato je Franjo nesamo jednostavan u hrani i odijelu, nego i u govoru i propovijedi, jednostavan u svemu i svagdje. Njegova jednostavnost, što je isto kao i njegova narav, razjašnjuje nam, zašto u njega nema prisiljenosti. U njega nema ni traga o neprilici ni pred velikim Innocentom i njegovim učenim kardinalima. Otkuda znade tako lako zapodjeti razgovor, te je miran i spokojan u svakoj zgodi života? Franjo uzima sve kako jest, a to je ipak najjednostavnije na svijetu.

Vratimo se od sv. Franje opet u sadašnjost. Pravo je, da su sadašnje doba nazvali hiperkulturnim. Potrebe sadanjih ljudi veoma su porasle, te zavladala doista rafinirana raskoš — i nenaravnost. A kao što jednostavni način ži-

vota, tako i ovaj nenaravni život prelazi na cijeloga čovjeka. U „Christentum und Klassenkampf“, Zürich 1908., S. 247. piše Fr. W. Foerster „Naš smijeh je pridušen, najglasnije klicanje prisiljeno, jer proizlazi više iz samoobmame negoli iz blaženosti srca. Ovom su utjecaju podvrženi i najpovršniji ljudi. Ako ih i ne diraju velike striliške razlike (bogatstvo — siromaštvo), ipak na ulici čuju tužbe i vide prkosna, ukočena lica, na kojima nema odraza samilosti. Isto tako im smetaju misli i čuvstva, što ih kriju ova lica.“ Ukratko, današnji čovjek nije više ni slobodan ni naravan, on nije više jednostavan već kao patvoren. Dakako da se javio otpor na ove pojave. Moćnije no ikada ori se danas poziv k jednostavnom životu. Neka i ovdje „moderni svetac“ pokaže put čovječanstvu, neka reformira, kao što je reformirao u 13. stoljeću. Mi ga doduše danas ne možemo nasljedovati u svim pojedinostima. To ne mogu ni braća njegova reda. Vrlo dobro piše Holzapfel u svojim „Franziskus-Legenden S. VIII.“ Razboriti pobožni muževi prošlih stoljeća držali su, da treba vjernike odvraćati od doslovnog nasljedovanja sv. Franje i njegovih drugova, jer mnogo toga, što su oni činili na poticaj Duha svetoga, ne pristaje drugima.

Danas je ovaj savjet gotovo suvišan. Posve nam je jasno, da bi čini, koji su u trinaestome vijeku djelovali kao uspješna propovijed, danas protivno mogli djelovati. Mi smo već naučili da štošta u životu Spasitelja i apostola smatramo zgodno samo za njihovo doba i za njihove krajeve. Doslovno nasljedovanje bilo bi smiješno ovdje i ondje. Duh je život, slovo je mrtvo! Franjo i njegovi drugovi su nam uzori, ne toliko djelima, što su ih činili, već duhom iz kojega su proizašla njihova djela. Isto vrijedi i o jednostavnosti sv. Franje. Da današnji čovjek ne može doslovce nasljedovati svetoga siromaha — razumije se samo po sebi. Ali može da nasljeduje duh njegov i njegove nazore: duh skromnosti i umjerenosti. To je u bitnosti religijozni (vjerski) duh. Danas se toliko govori o „plemenitoj jednostavnosti u kućanstvu i načinu života, u odijelu, uređivanju stanova itd. A što je, što oplemenjuje jednostavnost? Očito to, da je ta jednostavnost na dobrom temelju, na stalnoj ideji, na stalnom nazoru. Ne vlada tvar niti materija, već kraljuje duh. Taj duh ima svoj temelj u vjeri. Uopće današnjeg čovjeka sa svim njegvim mišljenjem mnogo više prožima i vodi religijozni duh nego on i misli. Dapače i onda je pod utjecanjem vjere, kada

hoće da bude „materijalista“ t. j. kad ništa ne priznaje nego samo „silu i tvar“, a niječe samostalni od materije neovisni duh čovječji. Svakako ne treba da naglasimo vjerske ideje kod svake malenkosti. To ne bi bilo zgodno u praksi. I u vjerskome životu ima stanovito čuvstvo o pristojnosti i uglađenosti Ne da se tajiti, da može slučajno u tvari, u samim stvarima biti motiv, koji vodi do ukusne jednostavnosti. Ali iskustvo uči, da život, uzet kao cjelina, može biti zaista jednostavan i skroman samo onda, kada se temelji na vjeri. Bez sudjelovanja snažnoga vjerskog vrela život postaje samo čežnja za nasladom, a teži li svejedno za jednostavnošću, onda će mu manjkati unutrašnje zadovoljstvo. To vidimo jasno kod novijih i najnovijih učitelja jednostavnosti. Evo najprije „patrijarhe iz Jasnaja Poljane“, poznatoga Lava Tolstoja. Ovaj mrki Rus „s vrlo nabranim čelom, zamišljenim dubokim očima i velikom slavenskom sjetom“ (Federer S. 18.), nikako ne može da nam bude simpatičan. A još manje nam je simpatičan J. J. Rousseau, ogorčeni i jetki prethodnik francuske revolucije. Ove muževe ne možemo smatrati učiteljima jednostavnosti. Kod njih nam manjka, da još jednom navedemo riječi spomenutoga Foerstera, odraz sućuti. Oni su pesi-

misti i hoće čovječanstvo povratiti k jednostavnosti time, da niječu sve što postoji, odatle njihova mračnost i ogorčenost.

Naprotiv kod Franje asiškoga nema nijekanja, njemu je život pozitivan i sama radost.

Radost života.

Jednoć je išao sv. Franjo s bratom Leonom iz Peruđe u samostan Marije Anđeoske kod Asiza. Bilo je proljeće. Jaka je studen mučila obojicu. Tada reče Franjo bratu Leonu, koji je išao pred njim „Brate Leone! Kad bi manja braća na cijeloj zemlji bila uzor dobra vladanja i svetosti, to ipak — pamti dobro — ne bi još bilo savršeno veselje". Kad su malo popoišli, reče opet sv. Franjo „Brate Leone! Kad bi manji brat vraćao slijepima vid, uzetima snagu, kad bi đavle izgonio, te gluhima povraćao sluh, hromima hod, nijemima glas, i kad bi — što je još više — uskrisivao mrtve, koji su već četiri dana ležali u grobu, ni to još ne bi bilo savršeno veselje". Oni su išli još malo dalje, a onda će opet Franjo jakim glasom „Brate Leone! Kad bi manji brat znao sve jezike svijeta i znanosti i cijelo sv. Pismo; kad bi mogao proricati i objavljivati, nesamo buduće stvari, nego dapače i tajne savjesti i srdaca, u tom se ipak ne bi sastojalo savršeno veselje". Kad su još malo dalje pošli, reče sv. Franjo još jačim glasom „Brate Leone, ovčico Božja! Kad bi manji brat govorio anđeoskim jezikom, kad

bi znao tijek zvijezda i svojstva bilina, kad bi mu bile pokazane sve dragocjenosti svijeta i kad bi on poznavao sve sile ptica, riba, sviju životinja i ljudi; stabalja i kamenja; korjena i voda, ni to još ne bi bila savršena radost". Tako iđahu još neki komad puta, kad Franjo opet reče „O brate Leone! Kad bi manji brat znao tako propovijedati, da bi obratio sve nevjernike na vjeru Isusovu, ni u tome ne bi bila savršena radost".

Dok su oni tako govorili, prevališe dvije milje. Tada brat Leon veoma začuđen upita „Oče! Molim te u ime Božje, kaži mi, u čemu se sastoji savršeno veselje?"

Franjo mu odgovori ovako „Kad bi mi bili u Mariji Anđeoskoj, prokisnuti od kiše, a smrznuti od studeni, zamazani uličnim blatom, a skršeni gladom, pokucali na vrata samostana, pa kad bi vratar ljutit došao, te rekao „Tko ste vi?" A mi bi rekli „Mi smo dvojica od vaše braće, a on nam odvratio „Nije istina! Vi ste lopovi, koji hoćete da varate svijet i otimate milostinju siromasima. Nosite se!" I nebi nam otvorio, nego bi nas pustio da vani stojimo do noći i to u snijegu i vodi, ozebli i gladni. Kad bi mi takvu krivdu, takvu okrutnost, tako sramotan otkaz strpljivo i bez žalosti i mrljanja podnijeli; kad bi mi ponizno i ljubezno mislili, da nas onaj vratar dobro pozna i Bog mu daje da tako govori, o brate Leone, to bi bilo potpuno veselje. I kad bi opet kucali, a on rasrđen izišao, te nas kao dosadne dangube otjerao psujući nas i pljuskajući nas a pri tom nam možda govorio „Tornjajtese. razbojnici jedni, ajte u noćište, ovdje ne možete jesti, ni noćiti". Kad bi mi to sve strpljivo, veselo i dragovoljno podnijeli, o brate Leone, to bi bilo savršeno veselje. A ako bi mi iza toga prisiljeni gladom, studeni i mrakom još jače kucali, i teško uzdišući molili i kumili ga za ljubav Božju, da nam otvori i pusti nas unutra, a kad bi nam on još goropadnije rekao: „Vi ste dosadni pustahije, ja ću vam dati, što vas ide; i kad bi tada izletio s jakim, kvrgavim štapom, uhvatio nas za kaput, bacio na zemlju, vukao nas po snijegu, i sad jednoga, sad drugoga toljagom tukao, a mi to sve strpljivo i veselo podnijeli sjećajući se muka Krista blagoslovljenoga i kako mi trpimo iz ljubavi prema njemu; tada, o brate Leone, u tome bi bilo savršeno veselje. A sada čuj, brate, zaključak: „Uza sve milosti i darove Duha svetoga, koje daje Krist svojim prijateljima, mora se čovjek sam svladati i iz ljubavi prema Isusu snositi nevolje, uvrede, pogrde i nesreću. I osim

ovih darova, čovjek se ne smije nikakvim drugim ponositi, jer nijesu naši, nego Božji. Stoga veli apostol „Što imaš, a da nijesi primio? A ako si primio, zašto se tim dičiš, kao da to imaš od sebe?“ — Mi se ipak prema tome možemo ponositi samo križem nevolja i nesreća, kao što to tumači i apostol „Ne ću se ponositi ni čim drugim, osim križem našega Gospoda Isusa Krista“.

Ovako je dakle razumio radost patrijarha asiški; filozof asiški moglo bi se reći. To je doista filozofija radosti, koju nam tu predaje, doduše ne pomoću učenih, strukovnih izraza, ali tim zornijom slikom. Na ovome svijetu imade mnogo veselja t. j. mnogo zabava, ali malo radosti, malo potpune radosti. Da se čovjek dovine do potpune radosti, stoji ispočetka mnogo truda. Njezin korijen je svladanje samoga sebe, a to je korijen gorak, nu korijen, iz kojega niče tim ljepši cvijet — cvijet, koji se zove radost.

Godine 1909. izašla je u Herderovoj nakladi knjiga, ne velika, ali puna sadržaja. Berlinski „Tag“ (1909. No. 90) ju je nazvao „Filozofija radosti“. „Više radosti“. (Mehr Freude) dovikuje nam pisac u naslovu knjige, elegantni biskup rottenburški von Keppler. Keppler nije

badava pisao, što i sam kaže u dodatku. Dopisi iz bliza i daleka javili su mu i još javljaju, kolike je njegova knjižica obradovala. On doista može reći „Mnogo umorno oko otpočinut će na ovim listovima, a zaspi li čitajući, to će biti spokojan san“. Živimo li mi u doba, što obiluje ili što oskudijeva radošću? Na to pitanje ne odgovara Keppler sam, već po muževima, koje moderni svijet poštuje kao proroke ili ih barem mora priznati kao autoritete. Oštrije ne možemo osuditi, negoli je to učinio preko mjere slavljeni pisac djela „Grundlagen des 19. Jahrhunderts“, Chamberlain, drastičnom izjavom „Lijepo je u našemu životu gotovo sasvim iščeznulo. Nema sigurno divljega naroda, a pogotovo ne poluciviliziranoga naroda, koji ne bi imao više lijepoga u svojoj okolici i skladnije živio, negoli velika masa tako zvanih kultiviranih Evropljana (I. 32). A Rudolf Eucken, jedan od najplemenitijih modernih filozofa označuje današnju obrazovanost kao kulturu bez prave uglađenosti duha i veli „Tu je silna vreva i žurba bez mira i pokoja, strasno međusobno natjecanje i pretjerivanje. Tu se svaki više brine za drugoga negoli za sebe. Tu nema unutarnjih pitanja, unutarnjih poticaja, a vrlo malo čiste oduševljenosti i prave ljubavi. Kod

svih sjajnih govora, pak i kod čestita posla vlada interes, koji nastoji oko njege i promicanja vlastitoga „ja“. Pri tom je čovjek prema svojoj udobnosti i po miloj volji sudac dobra i zla, istine i neistine*, zato naročito teži za naklonošću ljudi i nastoji, da pred njima sja Iz toga slijedi, da smo samo na oko idealni, a uistinu nemamo idealnih ciljeva, ni mišljenje nam nije idealno, da smo iznutra ispunjeni varkama i opsjenama, prividnošću, duhovnom plitkošću i prazninom“.

Na drugome mjestu je nazivlju „Talmikulturom“ (Münchener Neuste Nachrichten, Beilage I., 1908.), koja želi, da po mogućnosti svijetli i sja, koja je samo spoljašnja bez unutarnje izobrazbe, koja za dobitak žrtvuje svu cijenu života i tako neizbježivo postaje samo uresom, prividna je i prazna“. Robert Saitschik piše u knjizi „Quid est veritas? Ein Buch über die Probleme des Daseins“, Berlin 1907, „Čovječanstvo nije nikada nagomilalo toliko znanja kao danas, a možda izobraženi nikad nijesu manje poznavali ono, što čovjeku treba. Oni lakše čitaju u knjizi prirode, negoli u unutrašnjosti čovječjoj, koja za njih

* To je tako zvana autonomija, „sloboda u mišljenju i ćudoređu.“

ostaje zapečaćena knjiga. I zato težnja i nagon za srećom ne vodi do cilja. — Kako Fr. Paulsen i Fr. W. Foerster misle o sadašnjosti, već smo spomenuli. Prvi se tuži, da svijet ne daje onoga, što obećaje, a Fr. W. Foester doduše hvali tehničke uspjehe novog doba, ali ipak mora priznati „U vijeku izuma osiromašili su duša naša i srce u mnogo čemu“. Tu je dakle pogrješka. Nama manjka kultura unutrašnjosti, njega unutrašnjega čovjeka, izobražavanje značaja, a najprije svladanje samoga sebe. Zato nam nedostaje radosti. Hoće li se čovjek smijati, onda mora biti potpuno miran, jer pravi smijeh dolazi iz dubine. Samo tko je otro suze, raskinuo okove i spasio se od sebičnosti, može se od srca nasmijati. Engleski oratorijanac F. W. Faber † 1873 u Londonu, veliki borac i branitelj radosti, izrazio je istu misao u svojoj knjizi „Das heiligeste Altarsakrament“. (Kod Kepplera 11) riječima. „Tko hoće da se raduje, mora se najprije trapiti, a tko se trapio, taj već posjeduje čistu radost, što dolazi iz neba“. To su očito misli sv. Franje, koje moderni muževi ovdje iznose i potvrđuju.

Vruće je potrebito da se naš narod opet privede k vrelu prave radosti. Prođimo nedjeljom poslije podne ili subotom uveče većim mo-

dernim gradom. Pazimo dobro, što radi narod, u čemu traže „veselje“, mladići i djevojke što su jedva iz škole izašli. Stoga je tim radosnije za nas, da se sada svuda ori poziv „Više prave radosti“, poziv, što nam ga je već sv. Franjo dovikivao, a sada ga obnovio rottenburški biskup. Ukratko ćemo spomenuti i knjigu, o kojoj Keppler još nije mogao znati, knjigu pjesnika Augustina Wibbelt-a „Das Buch von den vier Quellen“ (Warendorf 1910.) Koja su to četiri vrela? To su priroda, igra, radi najvažnije od sviju — vjera. „Prva tri izvora ne bi nam mnogo pomogla, kad bismo mimoišli najčistije i najplemenitije vrelo vjeru“ (str. 12). A kuda vode ova vrela? Zdravlju, radosti, snazi i životu. Dakle je po mnijenju Wibbelta najizvrstnije vrelo radosti vjera. „Za radost se traži najprije čisto srce, mirna savjest, unutarnji mir i ravnotežje duše. Kao što uzburkana voda ne može jasno odraziti obale i iskrivljuje sliku sunca i zvijezda, tako i od strasti uzburkano srce ne može da bude mirno i radosno“. Ukratko Wibbelt traži, da se nadvladamo, da držimo u stezi samoga sebe i da se zatajivamo, dakle posve isto, što i sv. Franjo asiški.*

* Primjetit ćemo barem kratki izvadak teksta, da dademo čitaocu pojam o knjizi. Na strani 70. govori Willbelt o razlici između radosti i veselja t. j. zabave ovako: Radost i zabava — nije li to isto? Često se bez razlike upotrebljavaju oba izraza, ali ako ih dobro promislimo, vidjet ćemo, da im je značenje ipak različito.

Kad za tihe ljetne večeri, pošto si obavio svoj posao, sjediš na klupi i promatraš sunce, gdje zapada veliko i crveno, te zaodijeva sjajem svojim zelene livade i zlatne žitne poljane; kada ti se preko živice umiljava miris ruža, što dolazi iz susjednoga vrta, kada u udaljenom selu zazvuči svečani glas večernjeg zvona, onda ti je toplo i voljko pri srcu; onda te obuzme čuvstvo tiho i jako, što ti dušu razigra. Mniješ, da ti se oko orosilo suzom, premda nemaš uzroka da zaplačeš — ta zemlja je tako lijepa, gospod Bog tako dobar, a sutra je nedjelja. Evo, prijatelju, to je radost.

U selu je proštenje. Na cesti su šatori s raznobojnim tricama, a vrtikolo se vrti kao ludo. Pun samosvijesti i odvažnosti guraš se kroz bučnu svjetinu, jer imaš nekoliko kruna, koje kaniš potrošiti. Grlo ti je već željno dobre kapljice, a noge ti poigravaju pored vesele svirke za ples. Eto, prijatelju, to je zabava.

Ako si me pravo shvatio, onda ne ćeš misliti, da kažem, da je veselje zla stvar, da osuđujem zabavu. Nedužna zabava neka se nikome ne brani, ali — kod zabave je uvijek neki ali — zabava hoće uvijek da je na prvome mjestu, a to joj ne pripada. Prijeđe li granicu, onda uguši radost kao drač plemeniti cvijet. Nevjerojatno je, ali je istinito: previše ima zabave na svijetu, zato ima tako malo radosti“.

Franjo je sam iskusio, da je njegova nauka o radosti prava. On nije učio radost samo u teoriji i u riječima. već ju je i doživio, te je

njome na neki način prednjačio svojemu bližnjemu i daljnem okolišu. Biti veseo i razveseliti druge! bilo je njegovo geslo već prije obraćenja. Već kao mladić naslađivao je svojom vedrinom svakoga, koji je s njim došao u doticaj. A poslije obraćenja? Moderni životopisac sveca, pjesnik Ivan Jörgensen, piše „Bilo je časova kada bi se duša njegova uzbudila kao da pjeva, dok nebi i on na posljetku stao tihano pjevati melodiju, koju je čuo u unutrašnjosti svojoj. — On bi pjevao francuski kao u prijašnje dane, kad bi s bratom Egidijem išao da propovijeda Evanđelje. Melodija mu je zvučila sve jasnije i jasnije, pa se uzdizala sve jače i jače, a Franjo bi tada dohvatio dvije grančice ili dva komadića drva, pa bi jedno prislonio na rame poput gusala, a drugim se služio kao gudalom. Uz to pjevaše sve jače i jače, i ljuljajući tijelom po taktu nastavio nijemu svirku, čiji milozvuk ne mogaše čuti nitko osim njega. Napokon bi ga čuvstvo svladalo, gusle i gudalo ispalo, a on bi zaplakao toplo i utonuo u duši svojoj kao u dubokom valu". (Franz von Assisi, Kempten und München 1908, Seite 597). A kako se on veselio i pjevao, tako pjevahu i njegova braća, tako pjevaše sav red. U toj radosti svladao bi i podnio nesamo

prividno, već uistinu teški i mukotrpni život. Sveti Franjo nije trpio žalosnih lica oko sebe. On poznavaše samo jedan povod žalosti: grijeh. Svaka druga žalost bila je za njega „babilonsko zlo" i srdio se ozbiljno na nj. „Zašto si se tako namrštio"? ukori jednom brata, koji je naginjao na sjetu. „Jesi li možda uvrijedio Boga? Drugoga povoda žalosti nema: Ako jesi, uredi to s Bogom i ne dosađuj drugima svojom zlovoljom". Franjo je dakle braći svoga reda zapravo zapovjedio i propisao radost. Zacijelo novi odgoj! A ipak je to opravdan i dobar odgoj. On se oslanja na riječi sv. Pisma „Radujte se u Gospodu! I opet Vam velim, radujte se!" Time je izrečena zapovijed; dakle to mora biti i izvedivo, to nije nemoguće! I uistinu je tako. „Ima volja, koja hoće da se raduje", piše Keppler u svojoj knjizi o radosti (str. 186), samo je treba pobuditi, vježbati i dosljedno izobraziti (str. 186). Gdje je volja postavljena da vlada životom, tu ona može i srcu naložiti da bude radosno, ma se ono kidalo od bola i svijalo u neveselju i nezadovoljstvu ovog svijeta". (S. 185). I ovdje je Franjo prednjačio primjerom. On se već kao mladić, još prije obraćenja, morao boriti s nezgodama i nesrećama. Za rata između Asiza i Peruđe dospije u ropstvo s mnogo vrš-

njaka iz Asiza. Nu on se nije bojao kao drugi, već se predao sudbini i zadivio sve sudrugove svojom postojanom vedrinom i neprestanim pjevanjem. I poslije obraćenja je morao mnogo trpjeti, a pod konac života toliko, da mu je jednoga dana neki brat rekao „Čini se, da ti Božja ruka više šalje nego zaslužuješ". Ali Franjo ne klonu. On bijaše, da se poslužimo riječima protestanta Karla von Hase, Job, koji se nije tužio i nije očajao (Franz von Assisi, Leipzig 1892, Seite 98). A kada je trpljenje postiglo vrhunac, kada je i želudac prestao raditi, a oči ga ostavile, tada on otvori usne svoje, da zapjeva velepjesan o radosti, glasovitu „Pjesmu bratu suncu".* Pošto je doznao od liječnika, da može živjeti samo još do svršetka rujna ili početka listopada, morala su dva brata biti neprestano kod njegove postelje i pjevati mu o sestrici smrti. Pjesmu bi započinjao sam riječima „Hvaljen budi, Gospode moj, u našoj sestrici tjelesnoj smrti". I tako postade istinom, što piše Toma Celano „morte cantando suscepit". (Smrt je dočekao pjevajući).

* Vidi na koncu knjige.

Uzgoj i obuka.

Dosadanjim opisivanjem prikazao sam sv. Franju ponovno kao odgojitelja. On odgaja ljude da poštuju autoritet, da budu uljudni u međusobnome saobraćaju. On ih odgaja za jednostavnost i napokon za ono, za čim je čovječanstvo odvijeka vruće čeznulo: za radost. Sada se radi o tome, da nekim stalnim redom popunimo, što smo dosada izveli i ujedno istaknemo osnovnu misao, da tako kažem, otkrijemo fundamenat, na kojem je sazdan franjevački uzgoj.

Vidjeli smo, kako naše doba precjenjuje znanost. Kažu, da je ona sposobna da bude i u vjerskim pitanjima vođ i učiteljica. A precjenjuju je i u drugome smjeru. Znanost je izobrazba! To bijaše do nedavna i do danas prava dogma za obuku novijega doba. Cilj novijeg uzgoja bijaše taj, naučiti učenike i gojence, kako da steku što više znanja. To je značilo, omogućiti pravu izobrazbu. Učenici moradoše učiti, a učitelji ispitivati. Pravi način uzgajanja! Sada i nekršćanski učitelji uviđaju, da ovakav uzgoj ne valja. Pored mnogoga učenja i ispitivanja zaboravilo se na odgoj. Svuda je po-

znato i svi priznaju, da se stala širiti neka nedopuštena sloboda, pogotovo, među mladeži se širi sve više i više. Zato svi umni uzgajatelji sve življe zahtjevaju reformu u uzgoju mladeži, i zato piše Fr. W. Foerster u svojoj „Jugendlehre“ (Seite 7) „Tko poznaje život, znat će, da samo znanje ne može dosta duboko izobraziti, što više ovo znanje može i naškoditi i služiti samo taštini, ako se zarana ne podredi izobrazbi značaja. Prava izobrazba nije u tome, da se nešto znade, već u koju svrhu se što znade i u kavome je savezu znanje s konačnom i najvažnijom svrhom. Nije to glavno da se znade čitati i pisati, nego što se čita i što se piše. A škola, koja uči čitati i pisati, mora se brinuti i za pravu njegu unutarnjega čovjeka“.

Upravo za tim je išao Franjo kod sviju svojih učenika i gojenaca. On više nastoji oko uzgoja, negoli oko učenja i znanja. U tom pogledu opažamo kod njega gdjekad neku strogost, koja nas isprva iznenađuje svojom osebujnošću. Jedan od njegovih učenika brat Masejo, nazvan Marignano, bijaše, kako izvori kažu, velik i lijep, te imađaše i dar govora. Naprotiv je sv. Franjo bio vrlo neugledne vanjštine, te se dogodilo, što se dogoditi moralo. Kad bi svetac išao prosjačiti zajedno s Masejem u

krajeve, u kojima ga nijesu dobro poznavali, dobio bi Masejo bolje i veće komade, pa i čitav kruh, a Franjo samo po koji zalogaj ili komadiće suhoga kruha. Jednom su Franjo i Masejo opet pošli zajedno. Došavši na raskršće, gdje je jedan put vodio u Fiorenzu a drugi u Sienu, zapita Masejo „Oče, kuda ćemo?“ „Putem, kojim Bog hoće!“ odgovori Franjo. „A kako ćemo upoznati volju Božju?“ opet će Masejo. Svetac će na to „To ću ti sada pokazati‘ „U ime poslušnosti zapovijedam ti, da se brzo okrećeš oko sebe kao dijete i da ne prestaneš, dok ti ne kažem“. Iz poslušnosti stao se Masejo vrtjeti, te je uslijed vrtoglavice i nekoliko puta pao. Ali jer mu Franjo nije rekao da prestane, on se dignuo i dalje se vrtio. Kad se najjače zavrtio, doviknu mu Franjo: „Stani i ne makni se!“ Masejo se zaustavi, a Franjo ga upita „Kamo ti je okrenuto lice?“ „Prema Sieni oče!“ „Onda je volja Božja da idemo danas u Sienu“. Je li to možda svetac učinio iz osjetljivosti ili povrijeđene taštine? Ne, nije Baš Masejo reče jednom utemeljitelju reda „Ti nijesi lijepa stasa, nijesi učen, nijesi plemenita roda, pa kako to, da cijeli svijet bježi za tobom?“ „Jer sveto oko Božje ne vidje nigdje većega, bijednijega i nevoljnijega grješnika, negoli sam ja“, odvrati

mu Franjo. Ne, Franjo nije bio nimalo osjetljiv, nasuprot mu je Masejo zamjerio, što je tako postupao s njime pred Sienom. „Brat se Masejo vrlo čudio, što je sveti Franjo zahtijevao, da se vrti poput djeteta pred prolaznicima. Ali iz poštovanja se ne usudi da štogod reče svetome ocu“. (Franziskus - Legenden S. 81) Svetac to nije činio iz osobne osjetljivosti, nego iz drugoga razloga. Njemu je samozataja postala drugom naravi, a u svladavanju samoga sebe, u zaptu i stezi htjede odgojiti i svoje učenike jednako darovite i sposobne. Držati sebe u zaptu i izobraziti značaj, to bijaše temelj, na kojemu je sagradio sav uzgoj. Bila sredstva, kojima se služio, još tako čudna, stvar je sama bez sumnje prava i vrijedna da je nasljedujemo. Noviji uzgajatelji mladeži nastoje udesiti učevno gradivo tako, da pobudi u njima veselje i zanimanje, čime olakšavaju učenje. Ovo „veselje za učenje“ sadržaje nešto istine, ali ne svu istinu. Dapače može i naškoditi. „Taj način“, primijećuje F. W. Foerster u knjizi „Jugendlehre“ (S. 540), „potkrepljuje u djetetu upravo ono, što pojedini dalekovidni američki pedagozi i psiholozi (Adler, James, Münsterberg) nazivlju ‚pleasure seeking tendencies‘ udovoljiti težnji za zabavom). Time se (odgaja dijete,

da bude meko prema sebi, oduzima mu se prilika da se vježba u svladavanju samoga sebe. Ono izradi zadaću samo radi zabave, budući da su mu tako pikantno začinili taj posao... No zbilja života i ljudske naravi čvrsti je dokaz, da će kao simbol pravoga čudorednoga savršenstva i duševnoga razvitka ostati križ — žestoka borba čovjeka sa samim sobom, ustrpljivo snašanje i nadvladavanje gladi za osobnom srećom. A tko se za to ne naoruža i sam ne opremi, kome je mjerilo za život i duševni razvitak ugodnost, mjesto da slijedi primjer viših ljudi, i tko se ne spasi od čežnje za uživanjem, taj će biti uvijek krivac, a kriviti će druge. Drugim riječima: već se u djetetu mora buditi i razvijati stega. Stoga je već Pestalozzi zahtijevao, da se probudi u djetetu svojevoljna moralna snaga za učenje i rad i to posve neovisno o slučajno zanimljivoj građi. „To je Pestalozzijeva glavna misao“. Foerster piše u Jugendlehre, (S. 547), da stega u najširem smislu, učenje i rad mora dati život i duh, nesamo zanimanjem za predmet, već prije svega težnjom, da nadvladaš sama sebe i u osobnoj stezi. Jedno i drugo da se vježbati i razvijati redom i radom“. I ovdje sastajemo isti zahtjev: obrazovanju značaja ima se podrediti

sve u školi, pa i sama naučna osnova. Foerster dapače govori o „ljubavi k neugodnome“, o svojevoljnom primanju neugodnosti i poteškoća upravo zato, što neugodno izazivlje borbu protiv naravnoga čovjeka. To su uzgojne misli, koje odgovaraju sredstvima, kojima se služio sv. Franjo.

Ne učimo za školu, nego za život! kaže poslovica. Naše škole ne smiju biti samo škole za nauk, već škole za život. Ali veselje za učenje još ne odgaja za život. „Što koristi dječaku ugodna i zanimljiva obuka u pisanju *, ako će kasnije pisati jedino poštanske namire ili drugo što nema sadržaja i što je jednolično?“ pravom pita Foerster u Jugendlehre S. 541.

Uvijek se popuštalo njegovoj prirodnoj sklonosti za zabavom i promjenom, ali upravo zato nije naučio glavno: naime svladati se i odlučno se latiti neugodnoga i dosadnoga. Ljudi, koji odrastu u takovoj vrsti modernih škola, kasnije se u braku odmah rastave, kada više nije ugodno ili zanimljivo, kada nastupi teška zadaća samo-

* U sjeverno-američkim školama pokušali su da učine obuku u pisanju zanimljivom, služeći se kojekakvim primamljivim i zabavnim sredstvima. U početku uspješno, ali napokon — po Foersteru (Jugendlehre, S. 539) — na štetu značaja, a na posljetku — i samoga rukopisa.

uzgoja i ustrpljivosti. „Veselje za učenjem“ pobudi u učeniku misao, da je život ugodan. Ali život i zbilja nijesu uvijek ugodni, već često teški i mučni. Naprotiv ne pruža li učitelj učeniku nesamo zabave, već od njega zahtijeva i svladavanje, žrtava i napora, onda ga zaista odgaja i za zbilju. Takav uzgajatelj bio je Franjo asiški. Njegova škola bila je škola žrtve i osobne stege i zato su iz nje izlazili i izlaze još uvijek ljudi, koji shvaćaju život i zbilju kako treba.

Tko pravo cijeni život i zbilju, taj ne će tako lako podleći u životu. Na to treba da pomalo privedemo dijete spomenutim načinom. Kako ću postati smion? To je pitanje moderno, često ga čitamo kao naslov na brošuri ili raspravi. A kako treba da glasi odgovor na to pitanje? Nema sumnje, da za liječenje modernih slabosti živaca i volje ne dostaju uvijek moralna sredstva i da prema okolnostima mora najprije ozdraviti bolesno tijelo. I Franjo asiški, premda je bio osobno strog prema sebi, ipak opominje braću, da ne zapuste tijela. „Svaki od vas,“ reče jednom, „neka bude obziran prema svojoj naravi! Ako jednome dostaje manje hrane negoli drugome, to ipak hoću, da onaj, koji treba više hrane ne nasljeduje prvoga. Što

više neka misli na svoju narav i dade tijelu toliko hrane, da može služiti duhu. Kao što se moramo čuvati preobilne hrane, što škodi tijelu i duši, tako se moramo čuvati i od prestrogoga posta". (Holzapfel, Fraziskus-Legenden, S. 27). Uopće ne ćemo pogriješiti, ako za sva moderna nervozna zla pokrivimo slabi značaj našeg doba. A odgovor na pitanje: Kako ću postati smion, bit će općenit: Tajnih recepta zato nema. Hoćeš li biti sposoban za život, uči se naprezati, uči se kadikad odlučno reći „ne" te pokazati svojim željama, da si im gospodar. Ukratko, uči nadvladavati samoga sebe! Tako je činio Franjo asiški i zato postade utjelovljena smionost, te odgojio volju, koja se nije strašila nikoje zapreke. Stog je razloga znao tako dobro djelovati na druge i voditi ih, ne vičući i grdeći, već mirno i uljudno. U njega bijaše posebna zapovjedna moć, koja je bez okolišanja silila druge da slušaju.

Po sudu uviđavnih ljudi, uzgojni ciljevi sadašnjosti nijesu uvijek dosta jasni. Nema jedinstvenog programa. Ovaj program mora posve odgovarati duhu vremena, ali mora biti i kršćanski. Krist je i za sadašnjost, put, istina i život. Ali život Kristov je pun rada i samozataje. Rad i osobna stega moraju opet biti

uzorom u uzgoju, a i bit će. Sve moderno nastojanje, pa i od nekršćana da se na put stane n. pr. ćudorednim zabludama, bestidnim knjigama, pijanstvu, gruboj umjetnosti, pridonosi, da se vratimo k znanostt Kristovoj i njegovih svetaca.*

Ovakav uzgojni program nipošto ne traži od učitelja da bude neumoljiv i mrk. Franjo je zabranio kod vodstva svoje braće svaku vanjsku silu, „on nije htio bješnjeti", te je gledao da dođe do cilja na svaki drugi način, samo ne načinom, koji samo za čas zastrašuje ili zlostavlja. I u ovome se on približuje modernome vremenu, koje s pravom traži, da se ograniče tijelesne kazne u školi. Takav uzgoj ne odgaja čudake, nego vodi učenike do istinite i čiste radosti.

* Na tom radi sistematski i u kršćanskom smislu u Njemačkoj već često spomenuti Fr. W. Foerster, s protestanske strane, a s katoličke, časopis „Pharus", mjesečni list za orijentiranje u svekolikoj pedagogiji. Uredništvo i naklada L. Auer, Donauwörthi. Ovaj časopis izlazi od siječnja 1910. Kod nas mlada katol. organizacija sa svojom literaturnom (naročito „Hrv. prosvjeta", „Luč", „Krijes", „Za vjeru i dom").

Socijalno pitanje.

To je danas najzamašnije pitanje. Ogorčenost, otuđivanje i napetost između radnika i poslodavaca; trgovaca i obrtnika; građanskoga i ratarskoga staleža te između imućnih i siromašnih slojeva[1]) — sve su samo znakovi, da danas u ljudskome društvu nije sve onako, kako bi moralo biti. Bila bi besprimjerna slijepost, kada bi tko tvrdio, da se do sada nije ništa učinilo za poboljšanje položaja onih, koji oskudijevaju. Učinilo se već mnogo, veoma mnogo. Pa ipak nema uspjeha. Pohlepa raste, nezadovoljstvo je sve veće, međusobna mržnja staleža sve dublja, a socijalna demokracija samo čeka čas, da smije upotrijebiti te činjenice za svoju agitaciju. Prije rata su bojazljivo pitali u nesocijalnim strankama, nije li se već digla socijalno demokratska poplava previsoko, a da bi

¹) Danas će biti osobita napetost između onih, koji na fronti svaki dan gledaju, kako im pogiba sad lijevi sad desni drug, kako im propada kuća i obitelj — te onih, koji su ostali kod kuće pa trgovinom zgrnuli obilno blago.

se još dala zaustaviti? Ne bi li bilo moguće preinačiti socijalnu demokraciju iznutra, t. j. ne bi li se dala zadahnuti novim duhom, pak da se onda njome zapriječi socijalna pogibao? No to nije pravi način da se riješi socijalno pitanje. Socijalna demokracija je najžešći protivnik kršćanskoga društvenoga poretka. Dakle je posve nemoguće, da se vjerno kršćanstvo s njom pomiri i sjedini. A koja su onda sredstva prikladna da uklone tešku pogibao borbe staleža? O tom već govori vas svijet, zato mi ne ćemo o tom raspravljati. Radije ćemo promatrati djelovanje čovjeka, koji se u velike odlikovao svojim socijalnim radom. Promatrat ćemo djelovanje sv. Franje asiškoga.

Socijalno pitanje je gospodarstveno pitanje. O tome nema sumnje. Tako ga je shvatio sv. Franjo, tako su ga shvatili njegovi neposredni učenici i savremenici. Poznato je, kako su tada vjerovnici tražili od svojih dužnika visoke kamate u talijanskim gradovima: u Padovi 20 do 30 po sto. A najveće zlo bilo je to, što je vjerovnik mogao raspolagati i s osobom svoga dužnika ako mu ovaj nije platio duga i to tako dugo, dok dužnik nije posve namirio obveze. Tako je mnogi morao za cijeloga života robovati. Siromašni puk bio je sve više ovisan o

novčarima. Protiv ovih nezdravih prilika ustade Antun padovanski, poznati savremenik (†1231.) i najglasovitiji učenik sv. Franje. Najprije se Ante borio riječju protiv gulenja puka, a Ante bijaše jedan od najslavnijih propovjednika 13. vijeka. Kasnije pomogne Ante puku i djelom, i to putem zakona. On je naime padovanskome gradskom poglavarstvu, koje mu bijaše sklono, predložio zakon (proglašen 17. ožujka 1231.), po kojemu je vjerovnik mogao doduše još uzeti dužniku sve, što je ovaj posjedovao, ali time je bio namiren dug i nitko nije više jamčio sa svojom slobodom. Tako ide Antu zasluga, da je novim stečajnim zakonom odvalio veliku težinu glavnice u prilog sirotinje.

Socijalno pitanje je gospodarstveno pitanje. I sam sv. Franjo ga je shvatio ovako. Poznato je, kako su talijanske republike međusobno ratovale u 13. stoljeću. Nadalje znamo, kako su bješnjele i u samim gradovima razmirice i građanski ratovi. Kako su patriciji tlačili i ugnjetavali proletarijat svojom gospodarstvenom premoći. Isto bijaše i u Asizu. Tamo su vladali tako zvani majores („viši"), koji su strogo postupali s minores („nižima") i sa seoskim pučanstvom asiške okolice. Upravo za vrijeme, kada je živio sv. Franjo, uzdigla se napetost

do prave mržnje. Pa ipak — u mjesecu studenom 1210. sakupe se majores (viši) i minores (niži) u vijećnici, u dvorani, gdje su se obdržavale sjednice i zaključe: da ne smije više ni jedna stranka isključiti drugu iz gradske uprave, što više majores i minores i stanovnici okolice moraju se složiti u svemu, što je potrebno za čast, blagostanje i napredak grada Asiza." Zatim zaključe, neka se otkupe svi kmetovi za neznatnu otkupninu. Ovo je socijalno-politička tako zvana Magna Charta asiška. Ona je još sačuvana kao sjajan dokaz za socijalno djelovanje sv. Franje. Ona je njegovo djelo, jer je samo njegovom nastojanju uspjelo da sklopi ovaj mir. Važno je: da Franjo ne traži samo gospodarstveni boljak i zaštitu siromaha i radnika, već zahtijeva i pravo da sudjeluju u raspravama za sveopće dobro. Danas su se ustanovili zakoni za zaštitu radnika, a i prilike radnika su se mnogo popravile, pa ipak još nije došao socijalni mir. Zašto? Ravnatelj zemaljskoga suda u Pruskoj, državni i zemaljski zastupnik Gröber-Heilbronn, naveo je taj razlog na posljednjem katoličkom sastanku u Augsburgu. „Stvorili su veličanstveno osiguranje radnika, ali su zapustili posve pravo radnika. To je temelj socijalne borbe. To iziskuje druš-

tveni mir, naime da se prizna radnika za jednakopravnoga građanina." [1])

Socijalno pitanje je gospodarstveno pitanje. O tome ne možemo sumnjati. Ali nije samo gospodarstveno, već je ćudoredno i vjersko pitanje. Mnogi su mislili i još misle, da će se ovo pitanje sasvim riješiti, ako ustanove takve zakone, koji će zapriječiti poskupljivanje živeža; koji će skratiti vrijeme rada, povisiti plaću radnicima, te nastojati o blagostanju u gradu i na selu Zacijelo je potreban ovaj zakonodavni rad, ali on ne dostaje. Ako je živež i jeftiniji, plaća veća, radno vrijeme skraćeno, što više ako radnik ima i prava, ipak on ne će biti zadovoljan, ne boji li se Boga i ako se naučio na zle običaje. Iskustvo uči, da mnogi radnici pored skraćenoga rada i izdašnije plaće ipak žive u bijednim i tjeskobnim prilikama. Bezobzirno slobodoumlje, mnogo slavljena prosvjeta iščupala im je iz srca ono mišljenje, koje zasađuje i njeguje mudrost kršćanske vjere. Uzela im je smisao za razborit, štedljiv, skroman i ustrpljiv život. Ova tako zvana prosvjeta je vrlo mnogo pridonijela našemu žalosnom socialnom

[1]) Kod nas u Hrvatskoj ima doduše razmjerno mnogo manje tvorničkih radnika nego u Njemačkoj, ali i ti imadu malo prava i slabo su osigurani — većinom nikako.

stanju. Ovo se gledalo sve do nedavno. Sada počinje svitati. I Fr. W. Foerster nije napisao u zao čas u svojoj znamenitoj knjizi „Autorität und Freiheit" riječi „Istom Krist, koji je nad Cezarovim carstvom osnovao nesebično, više duhovno, slobodno carstvo, stvorio je zajednicu (Crkvu), kojoj se volimo pokoravati i u koju imamo povjerenje. Zato natrag ka Kristu, vratimo se k stalnim vječnim istinama kršćanstva!"... Ovim putem pošao je sv. Franjo u 13. vijeku i uspio je. Sv. Franjo je radio oko boljka siromaha u gospodarstvenom pogledu. On je istodobno nastojao učvrstiti kod puka vjeru i ćudoređe, razviti duhovni život i tako oplemeniti cijeli način života. Ovdje upućujemo na sve, što smo dosada govorili, o socijalnim odnošajima sveca prema našem doba. On je uzgajao narod riječju i primjerom da štuje oblasti, da jednostavnije živi, a ipak da bude i radostan. On je odgajao puk, da bude uljudan, napose prema bogatima. On je zabranio svojim učenicima, a i javno bi opominjao, da ne smiju osuđivati i prezirati one, koji nose skupocjena odijela i žive u obilju. Riječju: on je uzgojio puk, koji se znade svladavati i vježbati u samozataji. Osobni zapt je kao korijen, iz kojega niču poput cvijeća jednostavnost,

uljudnost i radost. Ali ovaj korijen uspjeva samo na vjerskom tlu. Sve duhovite riječi tako zvanih modernih, da čovjek sam po sebi može odoljeti strastima, samo su fraze. U času napasti, kada je isključeno mirno mišljenje, gdje požudno srce teži za uživanjem, u tim časovima zaborave se sve lijepe rečenice o „estetičnome čuvstvovanju“, o „potrebi reda u društvenome životu.“ Sve fraze, zvale se kako mu drago, tu nemaju snage. Ako tu čovjeku ne pomažu svrhunaravski vjerski poticaji, onda padne. Zato i opet: vratimo se k vjeri, vratimo se k znanosti Kristovoj i njegovih svetaca! Sjediniti svladavanje samoga sebe sa zdravim veseljem, njegovati duhovni život i dublje vjersko znanje znači dovinuti se do one jakosti značaja, koju čovjek iz puka treba tako vruće u današnjoj borbi za svoja prava i svoju čast.

Ali sv. Franjo nije uzgajao samo puk, on je pobudio i promicao ljubav i čovječnost i kod imućnijih staleža. Vidio je, da je njihov odnošaj prema siromašnijima često nedostojan s vjerskoga stanovišta. On je običavao reći: „Bogataši su naša braća. Bog nas je sve stvorio. Oni su naši gospodari, jer nam pomažu činiti pokoru, pružajući nam, što nam treba.“ I tako je postigao, da se bogataši ne samo nijesu srdili na

njega kad je branio niže, nego su ga još svim silama pomagali i upravo veledušno praktično radili oko riješenja socialnoga pitanja. Mislim uređenje i daljni razvitak tako zvanoga trećeg franjevačkog reda, čiji su članovi živjeli i žive po jednom od franjevačkih pravila, ali ostaju u svijetu. Ovaj treći red, za koji je salon postao samostanskom ćelijom, a palača samostanom, raširio se neviđenom brzinom, počevši od kraljevskoga para, koji nosaše pod grimizom pokorničko odijelo, pa sve do radnika, koji nije tek morao zavjetovati siromaštvo, jer je zaista bio siromah. Tuj bi stajao odličniji pored seljaka, kralj bi pružao ruku prosjaku, vlastelin svome kmetu. Svi su bili napunjeni istim franjevačkim mišljenjem: pomoći bijednima i u koliko je moguće barem ublažiti opreke među staležima, što postoje i koje će postojati uvijek. Riječju, što nas zadivljuje kod trećeg reda to je uzajamno poštenje i sloga. A gdje vlada sloga i jednaka misao, tu nestaje socijalne bijede. Da to nijesu samo lijepe fraze dokazuje pored mnogih drugih sv. Elizabeta, ugarska kraljevna, taj anđeo milosrđa i ljubavi. Dokazuje nam i sv. Ljudevit IX., kralj francuski, komu čuva živu uspomenu sljepački zavod u blizini sadanje Bastille. Ali to je samo jedno od

njegovih socijalnih djela. Istina, treći je red danas napustio i morao napustiti jedan dio od svoga prijašnjega djelovanja, novo nastalim karitativnim društvima. Međutim red, kome je pripadao biskup Ketteler, koji je toliko zanimao socijaldemokrate, nadalje kome su se pribrajali papa radnika Leo XIII. i engleski kardinali Newman i Manning, sigurno nije izgubio svoje socijalne važnosti i za danas. Uostalom ovdje ne kanimo govoriti o trećem redu. Htjedosmo samo pokazati koliko vjera promiče i jača slogu između bogataša i siromaha. To je nauk za današnji svijet. Sastanak je njemačkih katolika od g. 1909. u gradu Breslau zahvalno priznao, da je rastući broj članova „imućnih i izobraženih krugova katoličke Njemačke stekao osobitih zasluga, jer je podigao stalež rukotvoraca." Ali s druge strane je sastanak dokazao, da ima još uvijek katolika, koji „nemaju smisla niti se zanimaju za socijalnu i duhovnu borbu siromašnijih, osobito nadničara, namještenika, manjih obrtnika i sličnih staleža." Ovi katolici ne znaju, da napredak gornjih slojeva ovisi o napretku donjih." To n. pr. uči velika francuska revolucija. Ali ovaj nehaj izlazi iz nedostatka žive i djelotvorne vjere. Vjera je najjača potpora bratske sloge, vjera, koja nas uči moliti „Oče

naš, koji si na nebesima." Nema li ove vjere, onda nema i potrebne ljubavi bližnjega, te se može s pravom reći: Naše doba doduše stvara zavode i društva za opću dobrobit, ali ono ne stvara ljude. Tu vidimo, kako je upravo danas potrebno dušobrižništvo, koje odgovara duhu vremena. Danas je dušobrižništvo važan dio socijalnoga rada. A ovo dušobrižništvo i ovaj socijalni uzgoj mora započeti već kod mladeži, osobito kod mladeži na visokim školama. Već u mladosti se mora njegovati i uzgajati ljubav za sve staleže. I ovdje je Franjo svojim primjerom učitelj današnjemu svijetu. Pored sve prokšenosti, štovao je već u svojoj mladosti i najneznatnijega čovjeka. Kada se jednoč zaboravio te siromaha, koji ga je zamolio milostinju zlovoljno otpravio, odmah je požalio i rekao „Da je ovaj čovjek jedan od mojih odličnih prijatelja, zacijelo bi mu dao, što je molio A on je došao od Kralja kraljeva i Gospoda iznad sve gospode, a ja mu nijesam dao ništa, što više otpravio sam ga neprijaznim riječima." I opet je bilo vjersko stanovište, s kojega je Franjo promatrao sve, već u svojoj mladosti.

Više kršćanstva, naročito kad se radi o socijalnom pitanju. To je temeljni zahtjev,

kojemu se mora udovoljiti danas, da se može odstraniti nesnosno stanje. Kršćanstvo uči cijeniti zemaljska i nadnaravna, vremenita i vječna dobra po njihovoj vrijednosti. Gdje kršćansko i socijalno djelovanje rade uzajamno, tu će opet oživjeti pobjedonosna moć, kojom je Krist osvojio svijet, a poslije njega vjerni njegov učenik i nasljednik sv. Franjo asiški.

Ljubav sv. Franje k prirodi.

Čovjek ne može živjeti bez radosti i veselja. Bez nje ne može živjeti niti kršćanin, pa ni onaj, koji stupa uzvišenijom stazom savršenstva. Nema sumnje, da je broj veselih, sretnih i prijaznih ljudi veći kod religioznih nego kod bezvjernih. A napose je velik broj takovih kod svetaca. (Keppler, „Mehr Freude", Seite 7.). To vidimo osobito lijepo kod Franje asiškoga. Sv. je Franjo tražio veselje tamo, gdje ga je najprije moramo tražiti — u svladavanju samoga sebe. Ali on je znao naći i druga vrela radosti. Jedno takvo vrelo našao je u prirodi. Cijelu narav smatrao je vrtom radosti, rajem. Franjo je promatrao život prirode bistrim okom i toplim čuvstvom, on je imao neobično čuvstvo za prirodu, može se reći, posebno ćutilo za nju.

Na posebni je način Franjo volio prirodu, koja trpi a osobito životinje, koje ćute nevolje. Zimi bi metao pčelama meda u košnice. U Sieni je sagradio grlicama gnijezdo, a u Greccio se nježno nadvio nad mlade „našu braću crvendače." Jednom su mu poklonili živu ribu, koju uloviše u Rietskome jezeru. Nu kad je Franjo

vidje, sažali mu se, te je pusti opet u vodu savjetujući je, neka se ne da više uloviti. Drugiput su mu donijeli zeca, kojega su uhvatili u zamku. „Brate zečiću", reče svetac sažalivši ga veoma, „zašto si se dao uhvatiti?" Odmah razriješi zamku, pogladi životinju i pusti je na slobodu. Ali brat zečić ne će da se udalji od Franje, našto je svetac rekao, da ga odnesu u šumu. Napose je svetac volio janje, simbol Božanskoga Janjeta. Jednom u zimi sretne Franjo seljaka, koji je nosio dva janjeta, da ih proda u gradu. Njihovo blejanje ganu sveca. Pomiluje ih, i dade kabanicu svoju za njih, samo da životinje očuva od klaonice. Zacijelo nema nikoga — ne izuzimljem ni trijeznih razboritih ljudi —, koji bi bio podoban da se naruga ovoj djetinjoj naivnosti. No nije samo naivnost u vladanju svečevu. Filozof, koji je danas u modi Nietzsche, tvrdio je, da je bitni znak „nadčovjeka", da vlada nad drugima i da ih u koliko je moguće, snizi do nemoćnih robova. „Nadčovjek" je po Nietzsche-u uvijek sebičnjak. Nije istina! odvraćamo. Uistinu plemenit čovjek nije nikada sebičnjak, naprotiv on se zatajiva, on kao da je zaboravio sebe. Njegova unutarnjost je tako bogata, da je ne potroši svu na se, već ima toliko snage, da je podoban živjeti i za drugoga, a i osjećati tuđu

nesreću. Doista plemenit čovjek uzvisi prirođeno sažaljenje do toga, da trpi zajedno s drugim i to nesamo s čovjekom, već sa svakim stvorenjem. Napose trpi sa životinjom, koju muče a koja se ne može obraniti niti zamoliti, da je poštede. Ovako plemenit čovjek, takvi „nadčovjek" u najboljem smislu riječi, bijaše sv. Eranjo asiški. On je činio kao neumrli Leonardo da Vinci, koji je jedamput kupio na trgu uhvaćene ptice, samo da ih pusti na slobodu, da mogu opet letjeti prema nebu. Jer je svetac bio tako dobrostiv sa životinjama, zato su životinje tražile njegovu blizinu. Ne moramo odmah pomisliti na čudo, ako čitamo, da su ga jednom kod Siene opkolile ovce, postavile se oko njega i stale blejati, kao da mu hoće nešto reći. Životinje dobro znadu, tko im je dobar, pa su zahvalne na svoj način.

Često bi Franjo govorio „Kad dođem k caru, predložit ću mu savjet i molbu. neka iz ljubavi prema Bogu i meni izda posebni zakon, da nitko ne smije ubiti, loviti ili učiniti štogod na žao mojim sestricama ševama. Nadalje neka zakon obvezuje sve predstojnike gradova, tvrđava i sela da izdadu svake godine naredbu, da ljudi na Božić sipaju žito i drugo zrnje po putevima izvan grada i mjesta, da sestrice ševe

i druge ptice imadu dovoljno hrane na tako veliki blagdan. Zatim, neka nalože, da svak, tko ima vola ili magarca, dade ovim životinjama na badnju noć najbolju i najobilniju hranu iz štovanja prema Sinu Božjemu, kojega je blažena Djevica u svetoj noći položila u jaslice između vola i magarca. (Holzapfel, Franziskus-Legenden, Seite 139.). Tu nehotice pomišljamo na naša moderna društva za zaštitu životinja. Ali Franjo se i ovdje čuvao pretjerivanja. On nipošto nije preteča onih, kojima preostaje vrlo mnogo za životinje, a malo ili ništa za Boga i bližnjega. Franjo je uvijek podredio ljubav prema životinji ljubavi bližnjega i ljubavi Boga. On je živo osjećao, da smo svi djeca Božja, te nije smatrao samo sebe i svakoga čovjeka djetetom Božjim, već i svu ostalu prirodu. Zato bi redovito pustio pticu, pošto bi je pomilovao, riječima „Pjevaj, sestrice moja, i klicajući hvali Boga Stvoritelja!“

Naše doba ima osobiti smisao za prirodu. Ali ovo čovjeku prirođeno čuvstvo moramo obuzdati. „Divlje, često surovo, napada građanin prirodu, kada se oteo za nekoliko sati ili dana prašnome gradu. On poput divljaka plijeni procvalo drvo, sjajno žitno polje. Jao bilju, kad su ti ljudi slobodni! Izleti građanstva su gdjekada

kao vojska, što pustoši i plijeni. Shvaćamo, da je čovjek radi velike opreke kao obmamljen — nu to nije razborito veselje. To je samo znak, da se otuđio prirodi. Pogledajmo si izletnike, kad se vraćaju u veče kući. „Natovareni svje žnjima cvijeća i lišćem ulaze u grad.“ (Kölnische Volkszeitung vom 12. Juli 1909., bei Keppler, Mehr Freude, Seite 33.) To je pravo divljaštvo, kojim ne griješe samo odrasli, nego u prvome redu mladež, pa i seoska mladež. Žalosno je gledati, kako mladež nije nimalo nježna s biljkama, kako ide poljem i zlostavlja cvijeće. Ta biljku ne boli! S toga zahvalno pozdravljamo, što škola u najnovije vrijeme upućuje mladež, da nježno postupa s cvijećem, da donosi biljki dobru zemlju i zalijeva za vremena i da se pobrine, da ima dovoljno svijetla. Ovakav uzgoj zavrijeđuje, da ga svi odobre.

Uzor joj je sv. patrijarha asiški. Toma Celano kazuje, da je Franju veselila ljepota polja i ljupkost vinograda. Kao utemeljitelj i poglavar reda zapovjedio je svojoj braći, da u samostanskome vrtu njeguju osim povrća i mirisnih trava i „naše sestrice cvijeće.“ Nu to nije samo njegovanje cvijeća, to je i odgoj srca. Time slabi u čovjeku nagon za uništa-

vanjem[1]) i čovjek se oplemenjuje, te, ne štuje samo čovjeka, nego i prirodu i to cijelu prirodu. Tako moramo razumjeti kada čitamo, da je sv. Franjo molio brata, koji je sjekao drvo, neka ostavi nešto, da opet može protjerati i zeleniti se. Po pečinama hodao bi svetac oprezno i s počitanjem. Kada bi prao ruke, tražio bi mjesto, gdje ne bi nitko mogao pogaziti kapljice, što su padale. To je onaj duh smjernosti i počitanja, što ga je obljubljeni danas filozof Nietzsche toliko kudio, koji duh ipak, kako se sada donekle uviđa, nipošto ne smije čovjeku manjkati.

Međutim ne govori asiški svetac samo građaninu, nego i seljaku u gradu ili barem onome, koji napušta rođenu grudu, da potraži sreću u gradu. Bijeg sa sela! I sv. Franjo morade jednom napustiti svoje omiljelo seosko boravište i seliti se u Asiz. On je naime boravio na Alverni. Da progovorimo o toj gori nešto više. Na njoj je dobio stigmata (rane). Tamo je prokušao romantiku svih uzvišenih prirodnih krasota gorskih. Dne 30. rujna 1224. oprosti se

[1]) Poznato je, da se revolucionarci nijesu zadovoljili time, što su sjekli glave ljudima, nego da je za velike revolucije bila neko vrijeme moda za zabavu ubijati ptice pod lijepim malim giljotinama.

on s tihim krajem. Nu rastanak mu je bio gorak. „S Bogom, goro moja“, reče na odlasku. S Bogom Alverno, s Bogom goro anđela, ti mila, najmilija goro! Dragi brate sokole, hvala ti za ljubav, što si mi iskazao,[1]) čuvao te Bog! S Bogom vrletna pećino, pod kojom sam molio. Nikada se ne ću povratiti da te posjetim. S Bogom, čuvao te Bog, crkvice Santa Maria. Tebi Majko vječne Riječi, preporučam sinove svoje!“ Sada su mu suze ugušile glas; šuteći je silazio s gore i pošao prema brijegu Monte Casella. Na vrhu Monte Casella vidje naš putnik zadnjiput Alvernu. Franjo se zaustavi, klekne, prekriži se i reče zadnji s Bogom. „Čuvao te Bog, goro Božja, goro sveta, mons coagulatus, mnos pinguis, mons in quo bene placitum est Deo habitare! S Bogom Alverno! Bog Otac, Bog Sin, Bog Duh Sveti blagoslovlo te! Mir s tobom! Više se nikada ne ćemo vidjeti!“ Da nam je malo ovoga franjevačkoga duha, bilo bi mnogo pomoženo našem doba. Dakako da su uzroci, zašto ljudi ostavljaju sela i idu u grad, najviše gospodarstvene naravi. U gradu se

[1]) Na gori Alverna običavao je Franjo moliti noću u stalno vrijeme brevijar. To opazi soko, koji se ugnijezdio na drvu blizu ćelije, te bi redovito probudio Franju svojim kreštanjem u sat, kada je svetac ustajao da moli matutin (jutarnju).

radnik nada, da će mu biti bolje, da će možda postati samostalnim, dok na selu obično ne dijele dobra jednako, nego veći dio prelazi na prvijenca. U gradu mogu i djeca njegova slobodnije birati zvanje. Hoće li se zapriječiti taj bijeg sa sela, to se po mnijenju mjerodavnih narodnih ekonoma poljskim radnicima mora dati prilika, da mogu prema potrebi izobraziti sebe i svoju djecu te podići svoje gospodarstvo. Nema sumnje, da grozničava težnja za gradom dolazi i od toga, što nemaju smisla za prirodne ljepote seoskoga doma. Čovjek se svuda zanima za prirodne ljepote, samo ne u domovini. Ovdje ima škola važnu zadaću. Ona će izvršiti ovu zadaću, ako znade na prikladan način pobuditi u učenicima zanimanje za naravne krasote dotičnoga kraja i tako predobiti djecu za to, da im omili njihovo selo. A ako će u kasnijim godinama djevojka ili mladić ipak morati da se rastane s domovinom, onda će se oprostiti teškim srcem i bit će mu pri duši slično, kao što je bilo prijatelju prirode iz Asiza, kad se opraštao od gore Alverne.

Sveti Franjo je volio životinje i biline, volio je boraviti u prirodi. Posebno ga je veselilo svijetlo i vatra. Oboje mu se činilo tako lijepo, da je svakiput nerado ugasio svijetiljku ili koje

svijetlo. Sunce mu je bilo brat. Često i rado je govorio o njemu. „Kada sunce izlazi", običavaše reći, „neka svi ljudi Boga hvale, jer ga je On stvorio za našu korist, jer po njemu vidimo. Ali kad sunce zalazi, neka opet svi ljudi Boga hvale, radi naše sestrice vatre, koja nam svijetli u noći." U njega je bio običaj da i lice podigne prema nebu, gdje vrše volju Stvoriteljevu i sunce i mjesec i zvijezde i vjetrovi i oblaci. Izljev razumijevanja prirode je Franjina pjesma o stvorovima, nazvana po njenome početku „Pjesma o suncu." To je molitva, koju je Franjo slao prema nebu, kada su ga mučile najgorči boli.

Pjesma bratu suncu.

O višnji, svemogući, dobri Bože!
Tebi čast i slava i hvala i svaki blagoslov.
Tebi samome, Svevišnji, dolikuju one,
a nitko od ljudi nije dostojan da te spomene.
Hvala Tebi, moj Gospode, sa svim Tvojim
[stvorenjima:
Najprije radi gospodina brata sunca,
što ga Ti užižeš za nas preko dana,
te je lijepo i sjajno u svom velikom žaru,
i Tvoje, o Svevišnji, u sebi nosi znamenje.
Hvala Tebi, moj gospode, za brata mjeseca
[i zvijezde,
Ti si ih na nebu pričvrstio, da tako lijepo i
[umilno sjaju.
Hvala Tebi, moj Gospode, za brata vjetar,
za uzduh i vedar i mračan, i za svako
[vrijeme,
kojim hraniš i uzdržavaš stvorove svoje.
Hvala Tebi, moj Gospode, i za sestru izvor vodu,
koja je tako korisna i ponizna, i dragocjena
[i čista.
Hvala Tebi, moj Gospode, za sestricu vatru,
kojom rasvjetljuješ tmine noćne;

ona je lijepa, ugodna jaka i moćna.
Hvala Tebi, moj Gospode, za našu majku
[gospođu zemlju,
koja nas uzdržava i hrani
i rodi svakovrsnim voćem, šarenim cvijećem
[i travom.
Hvala Tebi, moj Gospode, za one, koji opra-
[štaju u ime Tvoje
i trpe bolesti i nevolje svake.
Blaženi oni, koji to u miru podnose,
jer će, Svevišnji, od Tebe biti okrunjeni.
Hvala Tebi, moj Gospode, za našu sestricu
[smrt tjelesnu,
kojoj živ čovjek umaći ne može.
Jao onima, koji umiru u smrtnomu grijehu.
Blago onima, koji se nađu u tvojoj svetoj
[volji,
jer ih druga smrt ne će više posjetiti [1])

[1]) Posljednja dva retka su kasniji prigodni pjesnički izljev. To je Franjo dao pjevati pred asiškim biskupom i načelnikom, koji su se međusobno prepirali i polučio je, da su se pomirili. Zadnji je redak Franjo ispjevao neposredno prije smrti.

Pjesništvo i umjetnost.

Sv. Franjo bijaše pjesnik. Čini se, da poezija tek onda dobije poleta, kada se oslobodi posjeda i brige za zemaljska dobra. Tako je bilo kod Homer-a, Dante-a, Tassa i mnogih drugih. Oni su jeli tuđi kruh i nijesu imali stalnoga boravišta. Kao službenici i poslanici poezije morali su posjećivati strane narode, da ih razvesele i oplemene lirom i pjesmom. I kod Franje je siromaštvo potjeralo cvijećem poezije, tim krasnijim, što ga je više posvećivao ljubavlju Božjom." (Frankfurter, zeitgemässe Broschüren, Band V., Heft 2., Seite 41.).

Poezija traži oduška i hoće da se izrazi. Nalazi ga u pjevanju, u pjesmi. Franji se doduše dosad posve sigurno pripisuje samo jedna jedina pjesma, naime „Pjesma bratu suncu." Ali onome, koji je znao ispjevati ovakovu pjesmu, pripada mjesto u svjetskoj literaturi. Tako nije pjevao nitko ni prije, ni poslije njega" (prispodobi Holzapfel, Handbuch, Seite 16.). Posve jasno. Najviša poezija — to je blizina Božja. Ali nitko nije ove blizine tako okusio kao upravo Franjo asiški. Nu to ne priječi, da i kod njegovih učenika ima muževa, koji su u

carstvu poezije zvijezde prvoga reda. I to je jasno. Ta Franjo ih je nadahnuo i oduševio. On im je ostavio zornost, koju si je stekao opčeći s prirodom, i prije svega vjeru svoju, kao baštinu. Napominjemo franjevca Tomu Celano. On je poput svoga meštra spjevao jednu jedinu pjesmu, ali ova jedna ga je ovjekovječila. Onu „Dies irae," koju katolička Crkva i danas pjeva na dušni dan i kod zadušnica. To je potresni mrtvački pjev, doista veličanstvena himna o zadnjem sudu, gdje neprispodobivom zornošću tamni samoglasnici tutnje i prijete, gdje u srokovima grmljavina ori. Nije li to vjera Franjina, koja se očituje u pjesmi, nije li to njegova riječ iz pjesme bratu suncu: Jao onima, koji umiru u smrtnome grijehu!? Nadalje sjećamo na brata Giacopone da Todi, na onaj veleum, kojega su njegovi savremenici proganjali kao luđaka, a koji je obdario katoličku Crkvu velepoetičnom pjesmom „Stabat mater dolorosa." I ovdje opet vidimo franjevačku zornost, franjevačku pobožnost. Ta Franjo je često klečao pod križem, tolikoput trpio i plakao s Marijom. Giacopone upravo izlijeva srce svoje u pjesmu i usrdno moli, da smije dijeliti bol, da smije sučuvstvovati.

Sv. Franjo bijaše narodni pjesnik. Njega

vidimo u hramu slave talijanskoga narodnoga pjesništva na prvom mjestu. Svoju pjesmu bratu suncu nije ispjevao na latinskom, već na talijanskom jeziku. Sve do njega vladao je latinski jezik u svim izobraženim krugovima. Samo širi slojevi puka imali su posebno narječje. Franjo asiški je oplemenio ovo narječje. Kao prijatelj siromašnih htjede i govoriti jezikom siromaha. Ovime je poklonio Talijanima njihov materinski jezik i pobudio kasnijega Dante-a da ne pjeva latinskim, nego talijanskim jezikom.

Nadalje je Franjo utjecao na umjetnost. Doduše nije ni pomislio na to, ali je ipak djelovao duhom svojim Napose se slikarstvo preporodilo po njemu. Do onda je bilo pravilo tradicije bizantske umjetnosti: ukočenost i mrtvilo. Mladi franjevački naraštaj je to zabacio. Prvi među njima Giotto. Kod Giotta je novo, što se je tijesno priljubio prirodi onom zornošću, do koje je vjera dovela Franju. Giottova lica nijesu ukočena i bez izražaja, kako su do onda bila. Upravo ova ukočenost i to mrtvilo priječilo je djela kršćanske umjetnosti da nijesu mogla nasljedovati uzorna starinska djela. Odsada se prikazuje narav u djelima kršćanske umjetnosti živo, kao da govori riječima objave o veličini i dobroti Božjoj. Držim, da je sva

materijalnost prenesena u idealno područje vjere. Ovaj kršćanski duh izlijeva na slikarska djela sve bogatstvo poezije osobitom i divnom finoćom čuvstva, te umnim pobožnim shvaćanjem. Kao što je Franjo bio u najljepšemu smislu riječi narodan po svojem vjerskom mišljenju, tako je bila narodna i umjetnost, koja se razvila pod njegovim utjecajem. Djela ove umjetnosti nijesu više, ma da se i povode za neznaboškim majstorima, odijeljena povjesnim ponorom od savremenog kršćanskog mišljenja. Giotto i njegovi učenici uzeli bi predmete iz svakidanjeg života, motreći predmete neposredno i zorno. Njihovo se mišljenje i stvaranje razvilo na tlu njihovoga doba i naroda, zato ga svi razumiju. U tom leži neodoljiv čar, što ga imadu remek-djela umjetnosti, koju je Franjo probudio Slike Kristove i Gospine pune su života i ganuća. Osobe svetaca su bogate čuvstvima; cjelokupno prikazivanje je mirno i skladno" (Frankfurter Broschüren, Seite 54.).

Ovime je dovoljno označen utjecaj sv. Franje. Dakako slikarstvo je pošlo kasnije svojim, ali krivim putevima. Nu već se opaža reakcija. I opet umjetnički svijet čeka i gleda pun čeznuća za „modernim svecem." Nije dugo

tome, što nas je F. Kunz nadario nizom umjetničkih slika iz života i djelovanja sveca asiškoga. Ove slike su vjeran odsjev naivne franjevačke jednostavnosti i naravnosti, te pružaju narodu pravu umjetnost. Ovakova umjetnost čini, da se narod može opet podići k idealima, radovati se na lijepome i oteti se svakidanjem i običnom mišljenju. [1])

[1]) I kod nas se u najnovije vrijeme umjetnici ozbiljno zanimaju za sv. Franju, i to čini se u našim prilikama s dosta dobrim uspjehom.

Zaključak.

Kako je sveti Franjo mogao učiniti sve to? Koji je najdublji uzrok njegova značenja, osobito značenje kao modernoga sveca? Bez sumnje njegovo kršćanstvo. Franjo je bio čvrst u vjeri i ozbiljno nasljedovao Krista. Koju korist može odavle crpsti moderni svijet, koji i te kako treba da se obnovi? Samo ovu: Vratiti se Kristu! Biti više kršćanski u javnom i u privatnom životu. Onda će sadanje prilike sigurno ozdraviti i popraviti se.